

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Eeli Salmela

”Nyt on Euroopan aika.”

Eurooppamyönteinen diskurssi poliittisen viestinnän välineenä

Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö
Digitaalisen median pro gradu -tutkielma
Viestinnän monialainen maisteriohjelma

Vaasa 2022

VAASAN YLIOPISTO**Markkinoinnin ja viestinnän akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Eeli Salmela		
Tutkielman nimi:	”Nyt on Euroopan aika.”: Eurooppamyönteinen diskurssi poliittisen viestinnän välineenä		
Tutkinto:	Filosofian maisteri		
Oppiaine:	Viestinnän monialainen maisteriohjelma		
Työn ohjaaja:	Teija Waaramaa		
Valmistumisvuosi:	2022	Sivumäärä:	70

TIIVISTELMÄ:

Euroopan unionista käyty keskustelu on politisoitunut ja EU-vastaiset puolueet ovat nostaneet kannatustaan lähes jokaisessa unionin jäsenmaassa 2000-luvulla. EU:n kritiikki liittyy erityisesti siihen, millä taholla on oikeus tehdä yhteiskuntaan vaikuttavia poliittisia päätöksiä. Vastauksena kritiikkiin EU pyrkii legitimoimaan yhteiskunnallista asemaansa muun muassa viestinnän avulla. Eurooppalaisen yhteistyön hyötyjen kuvaamiseen onkin kehittynyt omanlaisensa puhetapa: eurooppamyönteinen diskurssi.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Euroopan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen käyttää eurooppamyönteistä diskurssia poliittisen viestinnän välineenä. Tutkimusaineisto koostuu kahdesta Unionin tila -puheesta, jotka von der Leyen piti Euroopan parlamentin täysistunnoissa vuosina 2020 ja 2021. Vaikka Unionin tila -puheet ovat merkittäviä EU-viestinnän tapahtumia, joita käsitellään mediassa laajalti, ne ovat jääneet viestinnän tutkimuksessa vähäiselle huomiolle. Käytän tutkimusmenetelmänä kriittistä ja poliittista diskurssianalyysia, keskittyen puheiden suomenkielisiin tekstiversioihin. Tunnistan aineistosta sellaiset diskurssikäytännöt, jotka rakentavat ja ylläpitävät politiikan diskursseja. Havainnoin lisäksi, kuinka nämä diskurssit ilmentävät eurooppamyönteistä diskurssia. Tarkastelen myös, miten eurooppamyönteinen diskurssi asettuu osaksi von der Leyenin viestintää. Lopuksi tarkastelen vielä, minäkalaisia valtasuhteita aineistoni diskurssit ilmentävät. Teoreettisena viitekehystenä käytän poliittisen viestinnän teoriaa.

Tutkimustulokset osoittavat, että von der Leyen luo puheissaan eurooppamyönteiselle diskurssille hegemonisen aseman. Eurooppalainen yhteistyö esitetään Unionin tila -puheissa yhteiskunnan kannalta toivottavana ja ainoana mahdollisena vaihtoehtona. Von der Leyen hyödyntää merkittävältä osin kriisejä viestintänsä perustelussa, ja tarjoaa ratkaisuksi EU:n toimivallan kasvuun johtavia politiikkatoimia. Diskursiivisena tehokeinona aineistossa määritellään yhteisöjä poliittisia tarkoituksia mukailleen, esimerkiksi määrittelemällä EU-maat samaan yhteisöön kuuluviksi von der Leyen normalisoi eurooppalaista yhteistyötä. Samaa tarkoituksia palvelee von der Leyenin tapa markkinoida eurooppalaista identiteettiä. Eurooppaa konstruoidaan aineistossa yhtenäiseksi ja maailman moraaliseksi johtajaksi, ja eurooppalaisia luonnehditaan positii-visessa valossa. Von der Leyen rakentaa kielenkäytöllään poliittista todellisuutta, jossa EU näyt-täytyy toimijana, jolla on valta ja kyky tehdä yhteiskunnasta entistä parempi paikka elää. Näin ollen eurooppamyönteinen diskurssi – joka konkretisoituu EU:ssa – tukee von der Leyenin poliittista viestintää välittämällä EU-toimista kuvaa paitsi hyötyjä tuottavina, myös ainoina mahdollisina poliittisina vaihtoehtoina.

AVAINSANAT: Unionin tila -puheet, eurooppamyönteinen diskurssi, Euroopan unioni, poliittinen viestintä, legitimititeetti.

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Tavoite	5
1.2	Aineisto	7
1.3	Menetelmä	8
2	Poliittisen viestinnän ulottuvuuksia	10
2.1	Identiteetit poliittisen viestinnän rakennusosina	12
2.1.1	Komission puheenjohtajan poliittinen identiteetti	13
2.1.2	Eurooppalainen identiteetti	14
2.2	Diskurssit osana poliittista viestintää	16
2.2.1	Eurooppamyönteinen diskurssi ja sen kritiikki	17
2.2.2	Kriisien Eurooppa	19
2.3	Unionin tila -puheet viestintätilanteina	20
2.3.1	Poliittisen puheen anatomia	21
2.3.2	Poliittisen instituution viestintä	22
2.3.3	Komission puheenjohtaja EU-viestinnän areenalla	24
3	Diskurssianalyysi poliittisen viestinnän tarkastelussa	26
3.1	Poliittinen diskurssianalyysi puheen tulkkina	28
3.2	Kriittisyys osana diskurssianalyysia	30
4	Eurooppamyönteinen diskurssi Unionin tila -puheissa	32
4.1	Diskurssikäytännöistä politiikan diskursseihin	33
4.1.1	Kriisit politiikan polttoaineena	33
4.1.2	Meidän Eurooppamme, muiden muu maailma	38
4.1.3	Kohti eurooppalaista identiteettiä	41
4.2	Eurooppamyönteisen diskurssin ilmentymät	45
4.3	Eurooppamyönteinen diskurssi osana poliittista viestintää	50
4.4	Eurooppalainen valta	55
5	Päätäntö	61
	Lähteet	66

1 Johdanto

Suomalainen on Euroopan unionin (jatkossa lyhenteellä EU) kansalainen, Suomi EU:n jäsen ja EU maailmanlaajuisen yhteisön osa. Tämä yhteiskuntaan perustavanlaatuisesti vaikuttava asetelma ei miellytä kaikkia suomalaisia, saati muita EU-kansalaisia: EU-vasetaiset poliittiset puolueet ovat nousussa lähes jokaisessa EU-jäsenmaassa (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 75). Tämän poliittisen liikehdinnän seurauksena EU-vasetaisten puoluiden osuus Euroopan parlamentin paikkajaosta on 2010-luvulla kasvanut ja EU:ta vastustava retoriikka yleistynyt (Tan, 2021, s. 41). Monikansallinen poliittinen päätöksenteko siis jakaa mielipiteitä. Elokuussa 2021 tehdyn eurobarometri-mielipidetutkimuksen mukaan 53 prosentilla kansalaisista oli EU:sta positiivinen mielikuva, kun taas 19 prosentilla vastaajista oli unionista negatiivinen mielikuva (Euroopan parlamentti, 2021a).

EU-jäsenmaiden yhteistyön syventyminen eli integraatio on edennyt viime vuosikymmenet myrskyisessä poliittisessä tilanteessa, jota ovat leimanneet monet kriisit (Raunio & Saari, 2021, s. 9–10). Kriisit ovat sekä haastaneet Euroopan yhtenäisyyttä että johtaneet useasti integraation syventymiseen (Machin & Meidert, 2021, s. 3). Tutkimusten mukaan keskustelu EU:sta on politisoitunut eli asettunut voimakkaammin osaksi julkista mielipiteenmuodostusta ja väittelyä 1990-luvulta lähtien: erityisesti populistiset liikkeet ovat kritisoineet EU-politiikkaa ja maanosan yhteistä päätöksentekoa ovat sävyttäneet jäsenmaiden väliset sekä sisäiset konfliktit (esim. Hutter & Kriesi, 2019; Innerarity, 2015). Merkittävä osa konflikteista liittyy jännitteisiin kansallisen ja EU-tason päätöksenteon välillä, toisin sanoen kiistaan siitä, millä taholla on oikeus tehdä poliittisia päätöksiä (Outhwaite, 2021, s. 6). Vastauksena jännitteiseen tilanteeseen EU pyrkii instituutiona oikeuttamaan poliittisen toimijan asemaansa muun muassa viestinnän avulla (Fløttum, 2013, s. 1).

Merkittävä osa EU:n viestinnällisiä ponnistuksia on perustunut ideaan ja argumenttiin eurooppalaisesta yhtenäisyydestä: kansojen välinen yhteistyö hyödyttää kaikkia osapuolia (Pansardi & Battezzorre, 2018, s. 857). Kutsun tässä tutkimuksessa puhetapaa, jolla Euroopan laajuisen yhteistyön hyötyjä pyritään ilmentämään ja luomaan, eurooppa-

myönteiseksi diskurssiksi (englanniksi pro-European discourse). Diskurssi viittaa käsitteenä puhettavan ohella kielenkäytön ominaisuuteen rakentaa sosiaalista todellisuutta (Jokinen ja muut, 2016, s. 26). Eurooppamyönteiselle diskurssille on suomen kielessä esitetty muitakin ilmauksia ja kirjoitusasuja, mutta toistaiseksi mikään niistä ei ole vakiinnuttanut asemaansa. Päädyin yhdysmerkittömään ja pienellä alkukirjaimella kirjoitettavaan yhdyssanaan, koska Kotimaisten kielten keskuksen mukaan tämä muoto sopii termimäisiin yhteyksiin ja on myös vakiintunut joidenkin Eurooppa-aiheisten sanojen kohdalla (Piehl, 2005). Myönteisyys kuvaa käsitteenä lisäksi selkeästi ja ymmärrettävästi eurooppalaisen yhteistyön puolestapuhujien viestinnällistä tyyliä.

Euroopan komission puheenjohtajan jokavuotiset Unionin tila -puheet ovat merkittäviä EU-viestinnän tapahtumia (Dinan, 2016, s. 102). Vaikkakin EU:ta ympäröiviä diskursseja on tutkittu paljon, nämä puheet ovat jääneet varsin vähäiselle huomiolle (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 854). Tutkijat Pansardi ja Battegazzorre (2018) analysoivat tutkimuksessaan seitsemää ensimmäistä puhetta vuosilta 2010–2017, kiinnittäen huomiota silloisten komission puheenjohtajien tapoihin hyödyntää ja luoda EU-toimia perustelevia diskursseja. Oma tutkielmani pyrkii tarjoamaan diskursiivista ymmärrystä vuoden 2017 jälkeiseen aikaan.

1.1 Tavoite

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, miten Euroopan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen rakentaa ja ylläpitää eurooppamyönteistä diskurssia Unionin tila -puheissa. Poliitikon kielenkäyttö on politiikan tekoa, jolla voi olla merkittäviä yhteiskunnallisia vaikutuksia (Jokinen, 2016, s. 179). Poliittinen valta demokraattisessa yhteiskunnassa on puolestaan sidoksissa tiiviisti institutionaalsiin reunaehtoihin: poliitikkojen velvollisuudet ja mahdollisuudet vallankäyttäjinä määrittyvät pitkälti sen instituution mukaan, jota he edustavat (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 237). Käytetyn vallan toteutuminen edellyttää kuitenkin, että riittävän moni vallan kohteista eli kansalaisista tunnustaa sen oikeutuksen (Seppänen & Väliaverronen, 2012, s. 177). Näin ollen politiikon tulee hakea

toimilleen kansalaisten hyväksyntää, ja tämä tapahtuu usein viestinnän avulla (Schäffner, 2010, s. 255). Viestinnässä käytettävät – usein keskenään kilpailevat – politiikan diskurssit puolestaan sisältävät valtasuhteita, joita analysoimalla voidaan osoittaa, miten politiikko pyrkii kielenkäytöllään oikeuttamaan ja ylläpitämään valtaansa (Jokinen & Juhila, 2016a, 75–76). Näin ollen von der Leyenin puheiden diskurssianalyysi voi tarjota ymmärrystä siihen, minkälaisin kielellisin keinoin hän perustelee ja oikeuttaa johtamansa komission sekä EU:n poliittisia toimia.

Hyödynnän seuraavia tutkimuskysymyksiä tavoitteeni saavuttamisessa:

1. Millaisilla kielellisillä keinoilla von der Leyen ylläpitää ja rakentaa eurooppamyönteistä diskurssia Unionin tila -puheissa?
2. Miten puheiden diskurssit toimivat perusteluina Euroopan komission ja yleisemmin EU:n poliittisille toimille?

Oletus alistussuhteiden olemassaolosta on tyypillinen lähtökohta kriittiselle diskurssintutkimukselle (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 301). Olen tehnyt aineistostani ennakko-oletuksen, jonka mukaan se sisältää eurooppamyönteistä diskurssia, joka on alistava suhteessa esimerkiksi EU-vastaisuuteen: eurooppalaista yhteistyötä käsitellään aineistossani siis ainoana mahdollisena vaihtoehtona, jolloin vaihtoehtoisille poliittisille päämäärille ei anneta tilaa. Lähtökohta on perustelu, sillä Euroopan komission puheenjohtajaa koskevissa EU-sopimuksissa on määritelty, että työnkuvaan kuuluu EU:n yleisten etujen puolustaminen (Dinan, 2016, 102). Lisäksi aiempi tutkimus osoittaa eurooppamyönteisyyden kuuluvan olennaisesti komission puheenjohtajan työidentiteettiin (esim. Pansardi & Battegazzorre, 2018; Dinan, 2016). Tutkimukseni analyysin tehtävä on näin ollen niiden kielellisten käytäntöjen tarkastelu, jotka ylläpitävät ja rakentavat eurooppamyönteistä diskurssia (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 301). Tutkimukseni on samalla puheenvuoro yhteiskunnallisessa keskustelussa, jossa eurooppamyönteisyyden painottaminen poliittisen viestinnän välineenä herättää kysymyksen, palvelevatko EU:sta käytettävät diskurssit julkista keskustelua vai EU-poliitikoiden päämääriä.

1.2 Aineisto

Käytän tutkimukseni aineistona kahta von der Leyenin pitämää Unionin tila -puhetta vuosilta 2020 ja 2021 (Euroopan komissio, 2020; Euroopan komissio, 2021a). Unionin tila -puhe on Euroopan komission puheenjohtajan tilannekatsaus komission edellisen vuoden toimista sekä tulevan vuoden EU-prioriteeteista. EU:n syyslainsäädäntökauden avaavilla puheilla on suuri painoarvo instituutioiden sisällä – niiden tavoitteena on parantaa EU:n toimielinten demokraattisuutta ja läpinäkyvyyttä (Euroopan parlamentti, 2021b). Parlamentin täysistunnossa pidettävä puhe lähetetään suorana ympäri Eurooppaa useilla alustoilla, kaikilla EU:n 24 virallisella kielellä tulkattuna.

Puheita seurataan ja analysoidaan kansallisissa medioissa varsin laajasti (Euroopan parlamentti, 2021b), kun verrataan EU-asioiden keskimääräiseen medianäkyvyyden määrään, joka on alhainen (Kaitatzi-Whitlock, 2007, s. 691). Useat EU-instituutiot käyttävät puheiden mainostamiseen myös huomattavia viestinnällisiä resursseja. Institutionaalisen painoarvon lisäksi Unionin tila -puheet ovat merkittävä viestintätapahtuma EU:n poliitikoiden yrityksissä puhutella kansalaisia (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 857). Puheita voikin verrata EU-vastineena Suomen presidentin uudenvuodenpuheeseen tai Yhdysvaltojen presidentin Kansakunnan tila -puheeseen. Unionin tila -puheet ovatkin hakeneet tyyllillisiä ja sisällöllisiä vaikutteita viimeksi mainitusta (Dinan, 2016, s. 102).

Käytän tutkimuksessani puheiden suomenkielisiä tekstiversioita, jotka ovat julkisia ja vapaasti saatavilla verkossa (Euroopan komissio, 2020; Euroopan komissio, 2021a). EU-viestinnän tasapuolinen saatavuus kaikilla EU:n kielillä on yksi unionin peruseriaatteista, joten suomenkieliset versiot voidaan olettaa riittävän samankaltaisiksi alkuperäisten versioiden kanssa tutkimuksen tekemiseen (Koskinen, 2013, s. 83). Koska keskityn tutkimuksessani von der Leyenin puheiden diskursseihin, on pelkästään tekstiversioiden analysointi perusteltua. Puheet on luotu tutkimuksesta riippumattomasti poliittiseksi asiiasällöksi, jolloin niiden tarkastelu osana alkuperäisten puhetilanteiden sosiaalisia käytäntöjä muodostaa oivan lähtökohdan diskurssianalyysiin (Jokinen, 2016, s. 181). Vuoden 2020 puhe on pituudeltaan 16 sivua, kun taas vuoden 2021 puhe on 14-sivuinen.

1.3 Menetelmä

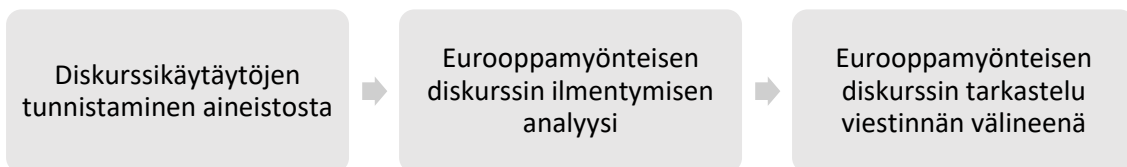
Tutkimusmenetelmäni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Yhdistelen tutkimuksessani poliittisen ja kriittisen diskurssianalyysin menetelmiä, jotka muodostavat käyttämäni menetelmäkokonaisuuden. Poliittiseen diskurssianalyysiin on luontevaa yhdistellä muita menetelmiä tutkimusasetelman mukaan (Okulska & Cap, 2010, s. 6–7). Käyttämäni poliittisen diskurssianalyysin malli on kehitetty täydentämään kriittistä diskurssianalyysia siten, että tarkastelun huomiota ohjataan valtasuhteiden ohella poliittisen kielenkäytön perusteluihin pyrkivään eli argumentoivaan luonteeseen (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 235). Nimitän luonteeltaan argumentoivaa, sosiaalista todellisuutta rakentavaa ja ylläpitävää politiikan kielenkäytön tapaa politiikan diskurssiksi, jonka luomisessa poliitikko hyödyntää tiettyjä kielellisiä keinoja eli diskurssikäytäntöjä (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 17). Analysoin tässä tutkimuksessa sitä, kuinka von der Leyenin hyödyntämät diskurssikäytännöt rakentavat ja ylläpitävät politiikan diskursseja, ja minkälaisiin valtasuhteisiin perustuvaa sosiaalista todellisuutta ne luovat.

Politiikan diskurssit ovat olleet diskurssianalyysin keskeinen kiinnostuksen kohde menetelmän synnystä 1950-luvulta lähtien (Mayaffre & Poudat, 2013, s. 65). Aihetta on tutkittu runsaasti myös erilaisista kielitieteen näkökulmista (Okulska & Cap, 2010, s. 3). Diskurssianalyysi on ajan saatossa kehittynyt monitieteiseksi menetelmäksi, johon on mahdollista yhdistellä esimerkiksi kieli-, yhteiskunta- ja viestintätieteitä (Mayaffre & Poudat, 2013, s. 65). Menetelmä onkin syytä käsittää väljäksi viitekehykseksi, joka mahdollistaa erinäisiä tutkimuksellisia lähtökohtia (Jokinen ja muut, 2016, s. 25). Esimerkiksi aineistoni diskurssit piirtyvät esiin poliitikon kielenkäytöstä, mutta niiden kantamia merkityksiä voidaan tulkita sekä poliittisen että kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Käsittelen menetelmäkokonaisuuttani tarkemmin tutkimukseni luvussa 3.

Diskurssianalyysini nojaa poliittisen viestinnän teoreettiseen viitekehykseen, jonka avulla havainnoin, millaisia poliittisen viestinnän ominaispiirteitä von der Leyenin puheissa on (Schäffner, 2010, s. 256). Kiinnitän tutkimukseni toisessa luvussa (luku 2) huomiota poliittisen puheen argumentoivan luonteen lisäksi sen sisältämiin identiteetteihin

(luku 2.1), vakiintuneisiin diskurssikäytäntöihin (luku 2.2) ja institutionaaliseen kontekstiin (luku 2.3). Tutkimuksellista lähtökohtaani tukee ajatus politiikasta instituutionaalisenä toimintona, jonka mukaan politiikan diskurssi muodostuu väistämättä osana poliittista prosessia tai tilaisuutta, sillä instituutio mahdollistaa poliitikon toimimisen vallankäyttäjänä (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 18). Näin ollen instituutioiden ulkopuolinen viestintä, vaikkakin se olisi poliittisesti motivoitunutta, rajautuu pois poliittisen diskurssianalyysin tutkimuskohteista.

Kriittinen diskurssianalyysi on nähty menetelmällisenä väylänä saattaa sosiaalitieteiden kriittinen perinne – jossa yhteiskunnan tarkastelun lisäksi hahmotellaan, minkälainen yhteiskunnan tulisi olla – osaksi diskurssintutkimusta (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 79). Kriittisessä tutkimuksessa aineisto hahmotetaan osana laajempaa kulttuurista kontekstia, joka sisältää keskenään kilpailevia ja alistussuhteita sisältäviä ilmaisutapoja, ja tuottaa samalla puheenvuoron havainnoidusta sosiaalisesta järjestyksestä (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 302). Tutkimukseni kontekstissa tämä tarkoittaa kilpailevia poliittisia ilmaisutapoja (Okulska & Cap, 2010, s. 399) ja sen analysointia, miten von der Leyenin ilmaisutapa rakentuu, ja mitkä vallitsevat käytännöt siihen vaikuttavat (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 303). Havainnollistan analyysini kulkua kuviossa 1.

Kuvio 1. Analyysin kulku.

Aloitan analyysini tunnistamalla aineistosta sellaiset diskurssikäytännöt, jotka rakentavat ja ylläpitävät politiikan diskursseja. Tämän jälkeen analysoin, kuinka nämä politiikan diskurssit ilmentävät eurooppamyönteistä diskurssia. Seuraavaksi tarkastelen, kuinka von der Leyen hyödyntää eurooppamyönteistä diskurssia poliittisen viestintänsä välineenä. Lopuksi hahmottelen vielä, minkälaisia EU-instituutioiden ja jäsenmaiden välisiä valtasuhteita aineistoni diskurssit ilmentävät.

2 Poliittisen viestinnän ulottuvuuksia

Poliittista viestintää on mahdollista käsitteellistää monesta näkökulmasta, riippuen kulloisestakin tutkimusasetelmasta (Okulska & Cap, 2010, s. 4). Laveimmillaan käsitteen on esitetty koskevan kaikkea poliittisiin aiheisiin liittyvää kommunikaatiota (Schäffner, 2010, s. 255). Poliittisten toimijoiden ja kansalaisten erottelu poliittisen viestinnän osapuoliksi on vakiintunut tutkimusasetelma, joskin osapuolten roolit ja toimintatavat ovat yhteiskunnan ja viestintäteknologian kehittyessä jatkuvien muutosten kohteina (Karlsson & Åström, 2016, s. 467). Viestintä voi suuntautua joko osapuolelta toiselle, niiden sisäisesti tai samanaikaisesti sekä osapuolelta toiselle että sisäisesti – poliitikko voi esimerkiksi viestiä lainsäädäntöön liittyviä seikkoja toisille poliitikoille, selittää näitä seikkoja auki kansalaisille tai pyrkiä molempiin tavoitteisiin samalla kertaa (Schäffner, 2010, s. 255). Eri määritelmiä ja suuntautumispainotuksia yhdistää poliittisen viestinnän tulkinta suhteessa valtaan, joka nähdään erottamattomana osana poliittista kielenkäyttöä (Okulska & Cap, 2010, s. 399).

Tässä tutkimuksessa käytän poliittisen viestinnän käsitettä kuvaamaan poliittista kielenkäyttöä, jolla pyritään perustelemaan ja oikeuttamaan tiettyjä poliittisia toimia (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 17). Tämän painotuksen mukaisesti viestijä on poliitikko, jolla on asemansa puolesta valtuuksia politiikan tekoon ja toisaalta rajoituksia sen suhteen, mitä hän voi sanoa (Jokinen, 2016, s. 180). Unionin tila -puheiden kontekstissa viestintä suuntautuu sekä toisille poliitikoille että kansalaisille (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 854). Viestinnän sisältämä politiikan perustelu ja oikeutus puolestaan rakentuu diskursseissa, jotka luovat, ilmentävät ja ylläpitävät valtarakenteita (Paltridge, 2022, s. 165).

Politiikan oikeuttaminen kielenkäytöllä liittyy legitimitetin käsitteeseen. Legitimitetillä tarkoitetaan ominaisuutena yksilön tai instituution oikeutusta hoitaa myös muihin yksilöihin tai instituutioihin vaikuttavia asioita yhteiskunnassa (Chovanec, 2010, s. 62). Oikeutus rakentuu erilaisten tekijöiden summana: esimerkiksi EU:n oikeutus hoitaa jäsenvaltioiden asioita on lainopillisesti määritelty unionin toimintaa koskevissa sopimuksissa,

mutta poliittisena järjestelmänä se tarvitsee toimiakseen riittävän suuren joukon ihmisiä, jotka jollain tavoin tunnustavat tämän oikeutuksen olemassaolon (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 854). Legitimiteetti kokonaisuutena syntyykin laajalle levinneistä ja yleisesti tunnustetuista käsityksistä siitä, kuinka asioita tulee hoitaa (Chovanec, 2010, s. 62). Käytän legitimiteettiä yhtäältä kuvaamaan sellaista poliittisen toimijan ominaisuutta, joka mahdollistaa sen vallankäytön. Toisaalta käsite liittyy myös läheisesti argumentaatioon: perustelu pohjautuu usein laajojen joukkojen tunnustamiin normeihin ja arvoihin, jotka legitimoivat argumentoitua asiaa (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 109).

Legitimiteetin turvin toteutuneen politiikan sijaan kiinnitän tutkimuksessani huomiota siihen, kuinka poliittinen toimija pyrkii viestinnällään tukemaan omaa tai edustamansa instituution yhteiskunnallista hyväksyttävyyttä ja perustelemaan poliittisia toimia. Tutkin legitimiteetin rakentumista ainoastaan kielellisestä näkökulmasta, koska tämä näkökulma on oman tutkimusasetelmani kannalta keskeisin. Jätän tarkastelun ulkopuolelle tarkoituksellisesti esimerkiksi oikeus- ja valtiotieteelliset seikat. Kielellisellä tasolla legitimiteetin rakentumiseen vaikuttavat sanavalinnat, sanojen esiintymisjärjestys ja taajuus, ilmaisutyyli sekä tekstin ilmentämät syy-seuraussuhteet (Chovanec, 2010, s. 61). Kielenkäyttäjä voi pyrkiä sanomansa oikeutukseen esimerkiksi osoittamalla auktoriteettia, vetoamalla moraaliseen käsitykseen hyvästä toimintatavasta tai järkeilemällä, mikä politiikkatoimi on yhteiskunnassa tarpeellinen (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 110).

Käsittelen tässä luvussa sellaisia poliittisen viestinnän ulottuvuuksia, joita on tarpeen ymmärtää poliittisten puheiden diskurssianalyttisen tulkinnan kannalta. Lähden liikkeelle siitä, kuinka identiteetit vaikuttavat viestien uskottavuuden rakentumiseen. Toisessa alaluvussa hahmottelen poliittisen viestinnän suhdetta diskursseihin ja tarkastelen, millaisia puhetapoja Euroopan julkiseen keskusteluun liittyy. Lopuksi tarkastelen vielä Unionin tila -puheiden viestinnällistä kontekstia, sillä puheiden syvälinen tulkinta edellyttää niiden poliittisten sekä institutionaalisten reunaehtojen ymmärrystä. Kaikki alaluvut käsittelevät omista näkökulmistaan tutkimusaineistooni liittyviä poliittisen viestinnän perustelun välineitä, joita yhdistää ajatus eurooppalaisesta yhteistyöstä.

2.1 Identiteetit poliittisen viestinnän rakennusosina

Identiteetti määrittää ihmisen kuuluvuuden tunnetta johonkin, esimerkiksi ihmisryhmään, kulttuuriin tai yhteiskuntaan (Hall, 1992, s. 49). Tätä kuuluvuuden tunnetta ilmaistaan kielenkäytön avulla ja rakennetaan suureksi osaksi diskursseissa (Paltridge, 2022, s. 27). Identiteetti on sosiaalinen konstruktio, joka muovautuu jatkuvasti suhteessa niihin tapoihin, joilla ihmistä elinympäristössään representoidaan ja puhutellaan (Hall, 1992, s. 52). Poliittisessa viestinnässä tuotetaan näitä representaatioita ja puhutteluja, ja pyritään siten hyödyntämään identiteettejä viestinnän perustelussa (Fairclough & Fairclough, 2012, 70). Identiteettien ja poliittisen viestinnän välistä suhdetta tarkasteltaessa on keskeistä huomioida, minkä ryhmän välille viestintä pyrkii luomaan kuuluvuuden tunnetta, ja mitkä ryhmät suljetaan näin tehtäessä ulkopuolelle (Krizsán, 2011, s. 143).

Tulkitsen identifiointia eli identiteetin rakentumista tässä tutkimuksessa viestinnällisestä näkökulmasta, jolloin huomiota ohjataan erityisesti siihen, miten ihminen asemoi kielenkäyttöllään itseään osaksi sosiaalista järjestystä (Georgiou, 2017, s. 94). Myös kuulijat identifioivat puhujaa, mahdollisesti ristiriitaisesti tämän omien tavoitteiden kanssa. Se, miten kuulijat identifioivat puhujaa, voi olla yksi vaikuttavimmista tekijöistä, jonka perusteella viestiä arvioidaan (Torkki, 2014, s. 184). Sekä poliitikon että kuulijoiden identifioituminen on sidoksissa siihen aikaan, paikkaan ja kontekstiin, jossa kielenkäyttö tapahtuu (Paltridge, 2022, s. 27–28). EU:n monia ihmisryhmiä sisältävä konteksti on näin ollen myös identiteeteissään moninainen (Machin & Meidert, 2021, s. 180).

Alueellisella identiteetillä tarkoitetaan yksilöiden välisiä kytköksiä kollektiiviseen identiteettiin, joka määrittää ihmisen kuuluvuuden tunnetta ryhmään tai paikkaan (Brigevich, 2018, s. 642). Laajemmassa merkityksessä alueeksi voidaan käsittää valtio, jolloin kyseisen valtion kansalaiset saattavat kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta. Itsenäisen valtion yhteenkuuluvuutta ajavaa ja sen etuja korostavaa aatesuuntaa kutsutaan nationalismiksi (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 86). Tämän tutkimuksen kannalta tärkein alueellinen identiteetti on Euroopan laajuinen, jota määrittävä kuuluvuuden tunne voi olla ristiriitainen nationalistisen aatteen kanssa (Tan, 2021, s. 42).

Identiteetin muodostuminen tulee ymmärtää jatkuvana prosessina, joka on historiallisesti kytköksissä muun muassa kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin (Hall, 1992, s. 49). Poliittisen identiteetin rakentuminen on niin ikään kytköksissä yhteiskunnallisiin muutoksiin, ja vaikka sosioekonomisten tekijöiden – kuten kotipaikan ja työllisyystilanteen – tiedetään vaikuttavan poliittiseen identifioitumiseen, näiden vaikutusten tarkka mittaaminen on nykypäivän pirstoutuneessa yhteiskunnassa kuitenkin haasteellista (Moir, 2010, s. 238). Teknologian kehitys on mahdollistanut ajasta ja paikasta irtautumisen, mikä on luonut ihmisille yhtäältä enemmän mahdollisuuksia suuntautua poliittisesti ja toisaalta jättää suuntautumatta (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 88). Kansallisten ja EU:n etujen ajautuessa törmäyskurssille on puolestaan tyypillistä, että identiteetit nousevat politiikan keskiöön (Outhwaite, 2021, s. 15).

2.1.1 Komission puheenjohtajan poliittinen identiteetti

Yksilöllisyydestä on muodostunut tietoyhteiskunnassa hallitseva sosiaalisuuden muoto (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 86). Poliitiikan henkilöityminen – jolla tarkoitetaan yksilön esiintuomista edustetun aatteen tai puolueen asemesta – liittyy samaan kehityskulkuun (Kjeldsen, 2013, s. 22). Media osaltaan ylläpitää politiikan henkilöitymistä, nostamalla poliitikot usein politiikkaa käsittelevien uutisten kärkiteemoiksi (Torkki, 2014, s. 138–139). Myös populismin suosion nousu ruokkii politiikan henkilöitymistä, sillä populistinen politiikka on usein henkilökeskeistä (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 79). Persoonan korostaminen tuo politiikkaan autenttisuuden eli aitouden ja samaistuttavuuden tuntua, mikä voi lisätä kansalaisten kiinnostusta politiikka kohtaan (Karlsson & Åström, 2014, s. 468). Nykyään poliitikot yleensä hyväksyvätkin median tavan nostaa henkilöitä juttujen keskiöön, ja huomioivat sen omassa viestinnässään (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 42). Unionin tila -puheita voidaan tulkita EU-politiikan henkilöitymisen näkökulmasta, sillä komission puheenjohtajalle luodaan niissä arvovaltainen ja erittäin näkyvä rooli (Dinan, 2016, s. 102).

Poliittisessa kontekstissa puhujan identiteetti voidaan nähdä toimintaa mahdollistavana tai rajoittavana ominaisuutena (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 81). Euroopan komission puheenjohtajalla on aina ollut poliittinen identiteetti, johon on tavattu liittää odotus eurooppalaisten intressien puolustamisesta, tarvittaessa kansallisia intressejä liikaa kumartelematta (Dinan, 2016, s. 103). Komission tekemät lakialoitteet sisältävät myös usein tarkoituksenmukaisesti liian kunnianhimoisia poliittisia uudistuksia menemään läpi sellaisinaan, sillä aloitteisiin halutaan jättää neuvotteluvaraa jäsenmaiden kanssa – aloitteesta käytävää neuvottelua saadaan myöhemmin vietyä eteenpäin tekemällä siihen jäsenmaiden toivomia muutoksia (Raunio & Saari, 2021, s. 215). Komission puheenjohtajalta siis odotetaan eurooppamyönteistä poliittista linjaa ja kunnianhimoisia avauksia. Komission muut työntekijät on niin ikään perinteisesti nähty ensisijaisesti eurooppalaisten tavoitteiden edistäjinä, joskin nationalismin nousun aikakaudella näkemys ei välttämättä pidä paikkaansa – komission viranhaltijat saattavat kokea poliittista painetta ajaa ensisijaisesti kotimaidensa etua, mikäli kotimaassa käytävä keskustelu sitä vaatii (Nagel & Peters, 2021, s. 175).

Ursula von der Leyen on ensimmäinen nainen komission puheenjohtajan tehtävässä. Ennen puheenjohtajuutta von der Leyen toimi pitkään Saksan hallituksessa ministeritehtävissä. Varsin konservatiivisesta taustasta tuleva von der Leyen profiloitui Saksan politiikassa kansainvälisyydellä, neuvottelutaidoilla ja tasa-arvoasioiden edistämisyrittämisillä (Ford, 2019). Komission puheenjohtajan poliittinen identiteetti vaikuttaa hänen ajamaansa poliittiseen agendaan, joka on yksi EU-politiikan suuntaan vaikuttavista tekijöistä (Dinan, 2016, s. 114). Von der Leyenin poliittista identiteettiä luonnehditaan lujamieleiseksi sekä eurooppamyönteiseksi (Ford, 2019).

2.1.2 Eurooppalainen identiteetti

Eurooppalaisella identiteetillä tarkoitetaan ihmisen kuulumisen tunnetta maanosan laajuiseen yhteisöön, mikä voi olla kansallista identiteettiä voimakkaampi tunne (Krizsán,

2011, s. 2). Eurooppalaisen identiteetin omaksumista on pyritty edistämään EU-vetoisesti vuosikymmeniä (Magistro, 2010, s. 168). Näkyviä yrityksiä ovat esimerkiksi eurooppalaista yhtenäisyyttä ilmentävän symboliikan, kuten EU-lipun, Euroopan kansallishymnin ja EU:n moton ”moninaisuudessaan yhtenäinen” käyttö (Krizsán, 2011, s. 2). Euroopan yhdentymisen onnistumista on kritisoitu laajasti erityisesti 2010-luvulta lähtien (Hutter & Kriesi, 2019, s. 996–997). Viestinnälliseksi syyksi yhdentymisen epäonnistumiseen on esitetty esimerkiksi yhteisen eurooppalaisen julkisen tilan puutetta, sillä kansallistasolla toimivat mediat ja viestintämaisemat ylläpitävät todennäköisemmin kansallista kuin eurooppalaista identiteettiä (Kaitatzi-Whitlock, 2007, s. 685). EU:n kansalaisuus astui laillisenä käsitteenä voimaan vuonna 1993 EU:n rakenteita muokanneen Maastrichtin sopimuksen myötä, jolloin unionin kansalaisille luotiin oikeudet vapaaseen liikkuvuuteen, oleskeluun ja työntekoon kaikkialla EU:ssa (Tan, 2021, s. 43).

EU:hun identifioitumista voi jarruttaa liittouman institutionaalinen luonne: hallinnollisesti jäsenvaltiot muodostavat EU:n, eivät eurooppalaiset kansat (Krizsán, 2011, s. 98). Kansallisuuksien myöntäminen on myös jäsenmaiden vastuulla, joten EU:hun kuulumisen edellyttää jäsenmaan myöntämää kansallisuutta, mikä lähtökohtaisesti sitoo kansalaisen lähemmäs valtiota kuin EU:ta (Tan, 2021, s. 42). Jäsenmaan kansallisuuden rinnalle kehittynyt EU-kansalaisuus ajoittuu identiteettien näkökulmasta voimakkaan muutoksen aikaan: aiemmin vankkoja sosiaalisia asemia luoneet luokka, sukupuoli, seksuaalisuus, etnisuus, rotu ja kansallisuus alkoivat kulttuurisina määrittäjinä pirstoutua 1990-luvulla (Hall, 1992, s. 50). Tämä pirstoutuminen on osaltaan vaikuttanut identiteettikonflikteihin, joita EU:n sisällä käydään nykyäänkin: ihmisillä ympäri Eurooppaa on esimerkiksi toisistaan voimakkaasti poikkeavia näkemyksiä siitä, kuinka kansallisuus määrittää heidän identiteettiään (Hutter & Kriesi, 2019, s. 1012).

Eurooppalaisuus on käsitteenä itsessään identifioiva: käsitteellistämällä ihminen eurooppalaiseksi, hänet liitetään maanosaan kuuluvaksi (Machin & Meidert, 2021, s. 179). Eurooppalainen voi kuitenkin identifioida itsensä – käsitteestä poiketen – ensisijaisesti

esimerkiksi valtion, alueen tai kotipaikan mukaan ja kieltää eurooppalaisuuden idean koonaan (Brigevich, 2018, s. 641). Toisaalta ajatus kaikki rajat ylittävästä maailmankansalaisuudesta on yleistynyt etenkin nuorten sukupolvien keskuudessa jonkin verran 2000-luvulla (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 85). Eurooppalaisuuteen samaistuvat kansalaiset mieltävät itselleen yleensä useita päällekkäisiä identiteettejä, kun taas pelkästään alueeseen tai valtioon samaistuvat kansalaiset mieltävät itselleen todennäköisesti rajatun määrän identiteettejä (Brigevich, 2018, s. 640). Lisäksi EU-jäsenyyden kesto voi vaikuttaa identifioitumiseen ainakin politiikassa: poliitikot kauan EU-jäsenenä olleissa maissa identifioivat kuuluvansa herkemmin EU:hun kuin vähän aikaa jäsenenä olleiden maiden poliitikot (Krizsán, 2011, s. 143).

Kansallista identiteettiä pidetään eurooppalaisen identiteetin suurimpana kilpailijana, sillä ajatus EU:n kansalaisuudesta saatetaan liittää kansallisen aseman menettämiseen (Tan, 2021, s. 54). EU-kansalaisuuteen myönteisesti suhtautuvat eivät siis koe kansallisen ja eurooppalaisen identiteetin rinnakkaisuutta ongelmana, kun taas nationalismia kannattavat kansalaiset saattavat nähdä nämä vaihtoehdot toisensa poissulkevinä (Brigevich, 2018, s. 658). Tämä EU:ssa 2000-luvulla syventynyt kahtiajako on populismin ohella lisännyt yhteiskunnan polarisaatiota ja saanut tutkijat sekä poliitikot puhumaan EU:n eksistentiaalisesta kriisistä, joka uhkaa koko unionin tulevaisuutta (Machin & Meidert, 2021, s. 179–180).

2.2 Diskurssit osana poliittista viestintää

Diskurssien käsittäminen osaksi poliittista viestintää ohjaa ajattelua kielenkäytön suunnitelmallisuuteen: politiikan diskurssit sisältävät valintoja ja strategioita, joiden avulla kielenkäyttöä suunnitellaan (Paltridge, 2022, s. 214). Poliitikkojen puheet syntyvät suhteessa niiden ajankohdan diskursiiviseen ilmastoon, joka on sidoksissa yhteiskunnalliseen ilmapiiriin (Jokinen, 2016, s. 180). Käsittelen seuraavaksi eurooppamyönteisen diskurssin historiallista kehittymistä ja siihen kohdistettua kritiikkiä. Eurooppamyönteinen

diskurssi on kehittynyt yhteiskunnallisten ilmapiirien jatkumossa, jonka muovautumiseen ovat vaikuttaneet tietyt politiikan diskurssit niiden sisältämine strategioineen. Näihin strategioihin ovat puolestaan vaikuttaneet monet kriisit, joita käsittelemme myös tässä luvussa.

2.2.1 Eurooppamyönteinen diskurssi ja sen kritiikki

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana Euroopassa kaivattiin kipeästi valtioiden välistä yhteistyötä – valtioiden välinen riippuvuussuhde, etenkin kaupallinen, nähtiin keinona välttää uuden sodan syttyminen (Raunio & Saari, 2021, s. 12). Silloinen Länsi-Saksa, Ranska, Italia, Alankomaat, Belgia ja Luxemburg perustivat 1950-luvulla yhteisen instituution, jonka tehtävänä oli edistää maiden välisiä kaupallisia riippuvuussuhteita. EU:n katsotaan kehittyneen tämän instituution pohjalta, vaikka koko Euroopan laajuinen yhteistyö käynnistyi vasta Neuvostoliiton hajoamisen myötä 1990-luvun alussa (Krizsán, 2011, s. 1). Euroopan laajuinen monikansallinen päätöksenteko on kuitenkin herättänyt huomattavaa vastustusta ympäri mannerta 2000-luvulla (Rauh ja muut, 2019, s. 397). Eurooppalaisuuden idea ylipäätään on jatkuvien muutosten ja diskursiivisten valtakamppailujen kohde (Machin & Meidert, 2021, s. 182).

Kielenkäyttö ja sitä myöten diskurssit pohjautuvat arvoihin ja ideologioihin (Paltridge, 2022, s. 36). Arvot määrittävät, mitä pidetään tärkeänä ja vaikuttavat siten kielenkäytön valintoihin (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 40). Näin ollen EU:n ajamiin diskurssien voidaan olettaa perustuvan unionin arvoihin, jotka ovat: ihmisarvo, vapaus, demokratia, tasa-arvo, oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeudet (Euroopan unioni, 2022). Nämä arvot käsitetään usein osaksi länsimaista diskurssia, johon liittyy myös ajatus yhteiskunnan rakentumisesta liberaalin kapitalismin ympärille (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 252). EU on siis diskursiivisena rakennelmana osa länsimaista yhteisöä, jolloin se väistämättä sisältää ajatuksen ei-länsimaisista, yhteisön ulkopuolisista muista (Paltridge, 2022, s. 217).

EU:n instituutioon tavoittelemaa eurooppamyönteistä diskurssia voidaan luonnehtia seuraavasti: yhtenäinen, jäsenvaltioita hyödyttävä ja maailmanlaajuisesti merkittävä poliittinen toimija (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 252). Unionin virallisia päämääriä ovat muun muassa rauhan, eurooppalaisten arvojen ja kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen (Euroopan unioni, 2022). EU:n (vuoteen 1993 asti Euroopan yhteisö) voidaan myös katsoa pyrkineen edistämään edellä kuvailtua diskurssia pitkään, mahdollisesti 1950-luvulta lähtien (Magistro, 2010, s. 167). EU:n kansalaiset eivät ole kuitenkaan yksimielisesti tällaista diskurssia tunnustaneet, sillä osa kansalaisista kokee EU:n vaikuttavan negatiivisesti yhteiskuntaan (Outhwaite, 2021, s. 15). EU:n on kuvattu kärsivän legitimitetin puutteesta: poliittisen päätösvallan siirtyminen kansallisilta valtioilta monikansallisille EU:n toimielimille saatetaan kokea kansantahdon vastaisena, demokratiaa heikentävänä tekijänä (Krizsán, 2011, s. 28). Toisaalta jäsenvaltioissa, joissa EU-kriittiset puolueet ovat päässeet vaikutusvaltaisiin aseisiin viimeisten vuosikymmenten aikana – kuten Romaniassa, Puolassa, Unkarissa ja Bulgariassa – on syntynyt samaan aikaan mittavia EU:ta kannattavia kansanliikkeitä (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 248).

Diskurssien ei voida katsoa yksiselitteisesti heijastelevan asioiden olotilaa tai suhtautumista niihin, mutta historiallisten puhetapojen vaikutusta poliittiseen mielipiteen muodostukseen ei tule sivuuttaa (Moir, 2010, s. 237). Esimerkiksi jaottelu Itä- ja Länsi-Eurooppaan on diskursiivinen konstruktio, jossa länsi mielletään kehittyneemmäksi kuin itä (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 248). Sitä, kuinka paljon diskurssit vaikuttavat mielipiteen muodostukseen on haasteellista mitata (Moir, 2010, s. 253), mutta nykypäivän tietoyhteiskunnassa viestinnän voidaan katsoa vaikuttavan merkittävästi siihen, miten asioihin suhtaudutaan (Seppänen & Väliaverronen, 2012, s. 20). Yhdeksi ongelmaksi EU:n ajaman diskurssin yleistymisen epäonnistumiseen on arveltu EU:sta käytävän poliittisen keskustelun luonnetta – valtaosa kansallistason EU-keskustelusta liittyy neuvotteluun ja väittelyyn EU-politiikan vaikutuksista, kun taas EU-politiikkaa selittävää ja sen vaikutuksia avaavaa keskustelua käydään huomattavasti vähemmän (Pansardi & Battezzorre, 2019, s. 855). Osallistuessaan poliittiseen keskusteluun kielenkäyttäjät ottaa osaa merkityksen muodostamisen prosessiin, jolla on historialliset juurensa (Paltridge, 2022, s. 36).

2.2.2 Kriisien Eurooppa

Vaiikkeivat EU:n jäsenmaat ole sotineet keskenään toisen maailmansodan jälkeen, ei Euroopan laajuisen yhteisön kehitystä voida kuvata tasaiseksi prosessiksi: kriisien kirjo on jättänyt jälkensä maanosaan luoden geopolittisia, kulttuurisia ja taloudellisia jakolinjoja, jotka ovat osittain voimissaan tänäkin päivänä (Raunio & Saari, 2021, s. 212). Kriisi on käsitteenä vakiintunut tarkoittamaan vallitsevan tilanteen hallitsematonta muutosta, ja kulloisenkin muutoksen kriisiksi määrittelyyn voidaankin katsoa heijastelevan vallitsevia valtasuhteita (Machin & Meidert, 2021, s. 1). Kriisit haastavat vallitsevan järjestyksen ja toimivat politiikan polttoaineena (Hutter & Kriesi, 2019, s. 996). Euroopan kriisit ovat sekä repineet EU-maiden yhtenäisyyttä että johtaneet usein lopulta integraatioon syvennymiseen, etenkin taloudellisten kriisien kohdalla (Innerarity, 2015, s. 1–2).

Vuoden 2008 finanssikriisi, vuoden 2015 pakolaiskriisi ja vuoden 2019 lopulla käynnistynyt koronakriisi ovat kaikki vaikuttaneet populismin, nationalismien ja polarisaation yleistymiseen EU:ssa (Machin & Meidert, 2021, s. 2). Tätä kehityssuuntaa on puolestaan kutsuttu demokratian kriisiksi, jonka eurooppalaisena kulminaationa voidaan pitää Ison-Britannian EU-eroon johtanutta kansanäänestystä vuonna 2016 (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 75). Maailmanlaajuiset kriisit – kuten ilmastokriisi ja varallisuuden keskittyminen epätasa-arvoisesti yhä harvemmille – jatkavat eurooppalaisen yhteiskuntajärjestyksen haastamista (Machin & Meidert, 2021, s. 2). Muun muassa edellä mainitut kriisit ovat osoittaneet yhteiskunnallisten instituutioiden heikkouksia vastata nopeisiin muutoksiin, mikä on puolestaan johtanut luonnehdintaan institutionaalisesta kriisistä (Pansardi & Battezzorre, 2018, s. 853).

Yllä kuvatut haasteet ovat jättäneet jälkensä Euroopan poliittiseen viestintään: kriisit ovat olennainen osa EU-politiikan tekoa ja sitä myöten myös siitä käytävää keskustelua (Outhwaite, 2021, s. 6–7). Kriisit politisoivat EU-keskustelua voimakkaasti ja etenkin EU-kriittinen politiikka on kasvattanut suosiotaan kriisien seurauksena (Hutter & Kriesi, 2019, s. 1013–1014). EU:n kehittämät ratkaisut haasteisiin on suunniteltu Euroopan tasolla, mikä on saattanut tehdä niistä ristiriitaisia kansallisten suunnitelmien ja tavoitteiden

kanssa (Outhwaite, 2021, s. 7). EU on viestinyt ratkaisuistaan hyödyntäen kriisien toimintaan pakottavaa luonnetta: EU:n tarjoama ratkaisu, joka usein on johtanut Euroopan integraation syventämiseen, on markkinoitu välttämättömänä yhteisen liittouman selviytymisen kannalta (Innerarity, 2015, s. 2). On huomionarvoista, että tämän tutkimuksen kohteena olevia Unionin tila -puheita on pidetty EU:n olemassaolon aikana yhteensä kymmenen, ja niissä kaikissa on käsitelty kriisejä (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 855).

2.3 Unionin tila -puheet viestintätilanteina

EU:n kykyä ja oikeutusta hoitaa tehtäväänsä monikansallisena päätöksenteon elimenä on kriisien ja koetun legitimitteettivajeen seurauksena kritisoitu laajalti, etenkin 2000-luvulla (Rauh ja muut, 2019, s. 397). Kansallista päätöksentekoa usein vaihtoehdoksi tarjoavat EU-kriittiset poliittiset liikkeet ovat nostaneet suosiotaan ympäri Eurooppaa samalla aikajaksolla (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 75). Tämä muutos poliittisessa ja viestinnällisessä tilanteessa on muuttanut myös EU-johtajien tapaa viestiä toimistaan – tarve luottamuksen kasvattamiseen on ilmeinen, ja tähän EU-johtajat viestinnässään myös pyrkivät (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 853–854).

Tutkimusaineistona käyttämiäni Euroopan komission puheenjohtajan Unionin tila -puheita on pidetty vuodesta 2010 lähtien. Puheiden pitämisestä on sovittu komission ja Euroopan parlamentin välisessä puitesopimuksessa. Niiden tavoitteeksi on kirjattu EU-politiikan painopisteiden määrittely aiempaa avoimemmin sekä näiden painopisteiden viestiminen unionin kansalaisille (Euroopan parlamentti, 2021b). Komission puheenjohtaja on virkansa puolesta EU-politiikan avainhenkilö, minkä vuoksi hänen viestinnälleen asetetaan poikkeuksellista painoarvoa, etenkin EU-toimien oikeutuksen osalta (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 854). Näin ollen Unionin tila -puheita on perusteltua tulkita EU-toimia legitimoimaan pyrkivinä viestintätekoina.

2.3.1 Poliittisen puheen anatomia

Poliittisen puheen luominen oli 1900-luvun ensimmäisiin vuosikymmeniin saakka lähes kokonaan yksilön ajatustyön tulosta, ja puheen pitäminen tapahtui poikkeuksetta fyysisesti yleisön edessä (Kjeldsen, 2013, s. 21). Joukkoviestimien yleistymisen 1900-luvun saatossa mahdollisti puheiden levittämisen laajoille joukoille, mutta asetelma säilyi samana: yksi puhuja välitti viestiään tietylle joukolle kuulijoita, esimerkiksi television katselejoille (Seppänen & Väliaverronen, 2012, s. 22–23). 2000-luvulla poliittisen puheen teot ovat mutkistuneet ja yleisöt pirstoutuivat: nykyään on tyypillistä, että varsinkin poliittikan korkealla tasolla puheiden tekoon osallistuu poliitikon lisäksi puheenkirjoittajia ja konsultteja (Kjeldsen, 2013, s. 21).

Puheiden jakelu puolestaan tapahtuu nykyään usein monikanavaisesti (Kjeldsen, 2013, s. 21). Esimerkiksi Unionin tila -puheet lähetetään suorana ainakin Euroopan parlamentin verkkosivuilla, lukuisten EU-toimijoiden sosiaalisen median kanavissa, erinäisissä verkkojulkaisuissa sekä eri kanavien televisiolähetyksissä. Medioiden analyysit sekä keskustelu sosiaalisessa mediassa antavat Unionin tila -puheille näkyvyyttä vielä lähetyksen jälkeen, EU-viestintään suhteutettuna huomattavan paljon (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 854). Teknisesti ajateltuna hyvä puhe on sellainen, joka saavuttaa sille asetetun viestinnällisen tavoitteen (Torkki, 2006, s. 81–82). Euroopan komissio määrittelee Unionin tila -puheiden tavoitteet seuraavasti:

(1) ”Euroopan komission puheenjohtaja pitää joka vuosi syyskuussa Euroopan parlamentille unionin tilaa käsittelevän puheen, jossa hän esittelee kuluneen vuoden saavutuksia ja seuraavan vuoden prioriteetteja. Puheenjohtaja kertoo myös, miten komissio aikoo vastata Euroopan unionin kiireellisimpiin haasteisiin ja mitä ajatuksia komissiolla on unionin tulevaisuuden rakentamiseksi.” (Euroopan komissio, 2021b)

Samanaikaisesti tekotapojen ja jakelun muutosten kanssa myös puheiden tyyli on muuttunut aiempaa moniäänisemmäksi – poliitikkojen pyrkiessä puhuttelemaan useita kohderyhmiä samassa puheessa, heidän on väistämättä tuotava monia näkökulmia esiin, mikä usein johtaa sisällön mutkistumiseen (Kjeldsen, 2013, s. 21). Vaikkakin komission määritelmässä (1) Unionin tila -puheet on linjattu pidettäväksi Euroopan parlamentille,

niiden tavoitelluksi kohdeyleisöksi voidaan käsittää lisäksi jäsenmaiden hallitukset sekä laajemmin EU:n kansalaiset (Pansardi & Battezzarri, 2018, s. 854). Kohderyhmälähtöisyys puolestaan on keskeinen vaikuttavan puheen rakennusosa (Torkki, 2006, s. 143). EU-poliitikon pyrkimys puhua koko Euroopalle on jo asetelmaltaan monimutkainen viestinnällinen tilanne kohderyhmien ja niiden intressien monimuotoisuuden takia (Fløttum, 2013, s. 1). EU:n yleisiä etuja ajava puhe saatetaan esimerkiksi tulkita tietyssä jäsenmaassa petturuudeksi kyseisen maan kansalaisia kohtaan, kun taas Euroopan parlamentissa sama puhe voidaan tulkita positiivisessa valossa (Kjeldsen, 2013, s. 22).

Yksityiskohtainen selonteko EU:n toiminnan vaikutuksista kansalaisten arkeen vaatisi sekä selittäjältä että kuuntelijalta syvää paneutumista aiheeseen (Kjeldsen, 2013, s. 22–23). Onkin tutkittu, että EU-instituutioita tavataan kuvailla yksinkertaistavalla puhetyylillä, jossa huomiota kiinnitetään niin sanottuihin suuriin linjoihin (Koskinen, 2013, s. 81). Suuri yleisö tietää EU:n monimutkaisista poliittisista, lainsäädännöllisistä ja sosiaalisista vaikutuksista keskimäärin melko vähän tai ei lainkaan (Kjeldsen, 2013, s. 23). Suurelle yleisölle puhuessaan poliitikkojen ei siis välttämättä ole tarkoituksenmukaista pyrkiä yksityiskohtaiseen EU-toiminnan kuvailuun. On myös huomionarvoista, että poliittinen puhe kokonaisuutena nauttii harvoin suurta näkyvyyttä, sillä media tapaa käsitellä niitä vain tiettyjen lausahdusten pohjalta (Kjeldsen, 2013, 22). Komission puheenjohtajan on siis Unionin tila -puheessa huomioitava lukuisat kohderyhmät, useat jakelualustat ja vaurauduttava siihen, että suurimman näkyvyyden saavuttaa puheen yksittäinen lausahdus.

2.3.2 Poliittisen instituution viestintä

Poliittisten instituutioiden tapa viestiä on kokenut suuria muutoksia viime vuosikymmeninä (Magistro, 2010, s. 156). Viestintäympäristö ylipäätään muuttuu ja runsastuu nopeasti, mikä on kiihdyttänyt eri toimijoiden kilpailua ihmisten huomiosta (Seppänen & Välvirronen, 2012, s. 50). Instituutiot ovatkin omaksuneet enenevässä määrin kaupallisten toimijoiden tapoja viestiä: virallinen ja persoonaton tyyli on saanut väistyä keskustelevan, markkinoivan ja yksilöitä puhuttelemaan pyrkivän puheenparren tieltä (Magistro, 2010,

s. 155). Uusien viestintäalustojen mahdollistama osallistavuus on nähty instituutioissa tavoittelemisen arvoisena viestinnän piirteenä: EU on esimerkiksi lisännyt aktiivisuuttaan sosiaalisessa mediassa huomattavasti 2000-luvulla (Koskinen, 2013, s. 83).

Osallistavuus on nähty yhtenä keinona paikata EU:n legitimizeettivajetta. Legitimointipyrkimykset ovat olleet EU:n viestintää voimakkaasti määrittävä teema viime vuosikymmenet (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 867). Yltäkylläisessä, persoonallisuutta korostavassa viestintäympäristössä tilanne ei ole instituutioiden näkökulmasta otollinen: EU:n instituutiot, kuten parlamentti ja komissio, mielletään usein unionin kasvottomiksi valtakoneistoiksi (Raunio & Saari, 2021, s. 11). Unionin tila -puheet ovat yhtäältä osa EU:n legitimointipyrkimyksiä (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 855) ja toisaalta tarkkaan suunniteltuja osuuksia EU:n lainsäädäntökauden kierrossa (Dinan, 2016, s. 102). Puheilla on siis institutionaalinen lähtöasetelma, ja samalla niiden tulisi puhutella kansalaisia EU-politiikan hyödyistä (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 853). Osa kansalaisista kokee EU-viestinnän epäonnistuneen sen kertomisessa, mitä kyseinen instituutio tekee (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 87). Pettymys tiedotuksen puutteeseen ja koettu osallistumisen hankaluus voivat johtaa päätelmään, jonka mukaan EU on diktatuurinen instituutio (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 88).

Instituutioiden viestintä ei ole yhteiskunnasta irrallinen kokonaisuus. Poliittisen viestinnän diskurssianalyttinen tarkastelu lähtee oletuksesta, jonka mukaan institutionaalisissa tilanteissa käytetty kieli kytkeytyy aina jollain tasolla poliittisiin toimiin (Okulska & Cap, 2010, s. 8). Maailman muutokset ja instituutioiden toiminta ovat merkittäviä tekijöistä legitimizeetin rakentumisessa – esimerkiksi EU:n integraatio on historian saatossa edennyt poliittisilla päätöksillä, eikä niinkään puheilla (Raunio & Saari, 2021, s. 12). Demokraattisessa yhteiskuntajärjestyksessä poliittiset päätökset tarvitsevat kuitenkin kansan tukea, ja tämän tuen saamiseen niin poliitikot kuin instituutiot usein pyrkivät viestinnässään, yhä useammin yrityssectorilta omaksutuun luovim keinoin (Magistro, 2010, s. 156).

2.3.3 Komission puheenjohtaja EU-viestinnän areenalla

Politiikka toimii institutionaalisessa kontekstissa: poliittisten toimijoiden on mahdollista vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, koska heillä on asemansa suomat oikeudet tehdä niin (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 18). EU-politiikassa ei ole kuitenkaan aina täysin selvää, minkä elimen toimivaltaan asiainhoito kuuluu – komission roolia EU:n päätöksenteossa on pyritty rajaamaan tietyillä osa-alueilla, kun taas toisilla sen poliittinen valta vaikuttaa kasvaneen 2000-luvulla (Dinan, 2016, s. 101). Yksi Unionin tila -puheiden tavoitteista onkin lisätä parlamentin mahdollisuuksia valvoa ja ohjata komission työtä, tehdä siitä samalla julkisesti läpinäkyvää (Euroopan parlamentti, 2021b). Komissiolle puheet ovat puolestaan tilaisuus esitellä saavutuksiaan ja korostaa puheenjohtajan asemaa EU-johtajana (Dinan, 2016, s. 102).

Institutionaalisista reunaehdoista huolimatta komission puheenjohtajalla on puheissaan liikkumavaraa tyylin suhteen. Tutkimukset osoittavat esimerkiksi selvän eron aiempien puheenjohtajien José Manuel Barroson ja Jean-Claude Junckerin pitämien Unionin tila -puheiden tyylien välillä: siinä missä Barroso argumentoi rationaalisesti viitaten EU-sopimukseen ja niiden tuomiin hyötyihin, puhui Juncker huomattavasti enemmän arvoista ja pyrki enemmänkin markkinoimaan kuin argumentoimaan EU-toimilla (Pansardi & Battagazzorre, 2018, s. 866). Tyylin vaihdos puheenjohtajien välillä voidaan nähdä osana laajempaa diskursiivista kehityskulkua: samalla kun kapitalismi on levinnyt hallitsevaksi talousjärjestelmäksi ympäri maailmaa, on myös yrityshenkinen ja markkinoiva puhetapa vahvistanut asemaansa, ulottuen yhä useammin myös politiikan kielenkäyttöön (Magistro, 2010, s. 155–156). Unionin tila -puhe pidettiin ensimmäisen kerran Barroson puheenjohtajakaudella, joten aikaisempien komission puheenjohtajien puheita ei samalla tavoin tutkittu.

Vaikka aikaisempien puheenjohtajien puheissa on löydettävissä myös samankaltaisuuksia etenkin käsiteltyjen teemojen osalta, olivat Junckerin puheet poliittisesti kunnianhimoisempia (Dinan, 2016, s. 103). Junckerin vuonna 2014 alkanut puheenjohtajuus osui

pakolaiskriisin ja brexitin (Ison-Britannian ero EU:sta) myötä EU:n yhtenäisyyttä voimakkaasti koettelemaan aikaan, mikä on todennäköisesti lisännyt viestinnällistä painetta rohkeisiin ulostuloihin (Pansardi & Battezzorre, 2018, s. 866). Tätä kehityssuuntaa vasten on luultavaa, että paineet von der Leyenin ulostuloja kohtaan ovat ilmastokriisin ja koronakriisin leimaamina vuosina kasvaneet edeltäjiinsä nähden entisestään.

3 Diskurssianalyysi poliittisen viestinnän tarkastelussa

Diskurssit ovat yksittäisiä puheita laajempia kokonaisuuksia, joilla viitataan sellaisiin ajattelu- ja ilmaisutapoihin, jotka ovat vakiintuneet jonkin yhteiskunnan instituution käyttöön (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 103). Poliittisessa kontekstissa käytetty kieli liittyy siis politiikan diskurssiin, jolla on omat erityispiirteensä. Yksi näistä piirteistä on politiikan diskurssin läheinen kytkös valtasuhteisiin: jos poliittisessa viestinnässä esitetään jotain tehtäväksi jonkun toimesta, käytetty kieli paljastaa kohteena olevan yhteiskunnan toivottuja tai todellisia valtarakenteita (Okulska & Cap, 2010, s. 3–4). Poliittista diskurssianalyysia voidaankin käsitteenä käyttää viittaamaan sellaisen kielenkäytön analysointiin, joka tapahtuu joko poliittisissa, julkisissa tai muissa sosiaalisissa konteksteissa, joihin liittyy puhujan pyrkimys toteuttaa, hankkia tai ylläpitää valtaa (Okulska & Cap, 2010, s. 399). Fairclough'n & Fairclough'n (2012, s. 17–18) mukaan poliittinen diskurssi on puolestaan erottamattomasti sidoksissa poliittiseen prosessiin tai tilaisuuteen, minkä seurauksena sitä tulee tulkita osana poliittista kontekstia, joka on lähtökohtaisesti myös institutionaalinen. Tässä tutkimuksessa lähestyn poliittisen diskurssin analysointia viimeksi mainitusta näkökulmasta.

Diskurssintutkimuksessa lähestytään tutkimuskohdetta yleensä puhutusta tai kirjoitetusta kielestä koostetun aineiston pohjalta (Paltridge, 2022, s. 223). Diskurssit eivät ole kuitenkaan muuttumattomia kielenkäytön malleja vaan aika-, paikka ja tilannesidonnaisia puhetapoja, jotka ovat jatkuvien muutosten kohteita (Seppänen & Väliverronen, 2012, s. 104–105). Näin ollen diskurssintutkimuksen aineistoa on hedelmällisintä tulkita sekä suhteessa sen kontekstiin että syntyyn vaikuttaneisiin historiallisiin kehityskulkuihin (Paltridge, 2022, s. 218). Olen hahmotellut tutkimusaineistoni kontekstia luvussa 2.3 ja historiallisia kehityskulkuja luvussa 2.2. Tämän luvun tarkoituksena on muodostaa ymmärrys siitä, miten Unionin tila -puheita voidaan tulkita diskurssianalyysin keinoin.

Analysoitavan aineiston ja sen kontekstin lisäksi on huomioitava, että kielenkäyttö rakentuu tilannesidonnaisuuden ohella suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan (Jokinen, 2016,

s. 180). Poliitiikan saralla tämä tarkoittaa vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta: kun uusien maiden EU-jäsenyydestä esimerkiksi neuvoteltiin 1990-luvun lopulla, neuvotteluita kutsuttiin yleisesti itälaajentumiseksi, vaikkeivat kaikki ehdokasmaat sijainneet maantieteellisesti idässä (Krizsán, 2011, s. 23). Kyse oli kylmän sodan aikana muovautuneesta puhetavasta, jossa itä hahmotettiin enemmän politiikan kuin maantieteen perusteella lännen vastakohtaksi (Krizsán, 2011, s. 24). Diskurssianalyysin kannalta aineiston suhde ympäröivään yhteiskuntaan tarkoittaa, että aineistosta tulee tunnistaa myös sellaisia seikkoja, joiden tulkinta edellyttävää tutkijan oman kulttuurisen ja yhteiskunnallisen tuntemuksen hyväksikäyttöä (Jokinen ja muut, 2016, s. 39).

Diskurssien kannalta voivat siis myös sellaiset seikat, joita ei suoraan ääneen lausuta, olla oleellisia (Didriksen & Gjesdal, 2013, s. 108). Poliitiikan näkökulmasta erityisen oleellista on kielenkäyttäjien tapa suhteuttaa sanomansa mahdollisiin vasta-argumentteihin, jotka useimmiten edustavat laajasti tunnustettuja ajattelumalleja (Jokinen ja muut, 2016, s. 40). Näin tehdessään puhuja ottaa jo ennalta mahdollisen kritiikin huomioon, ja suhteuttaa sanomansa ikään kuin näkymättömälle yleisölle (Torkki, 2006, s. 202). EU-vastaisten puheenvuorojen lisääntyminen yhteiskunnassa saattaa esimerkiksi vaikuttaa myös eurooppamyönteisen diskurssin edustajien tapaan perustella väitteitään (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 88–89).

Diskurssintutkimuksessa on yleisesti omaksuttu idea, jonka mukaan sosiaalinen todellisuus muodostuu useiden rinnakkaisten ja mahdollisesti keskenään kilpailevien merkityssystemien kentäksi (Jokinen ja muut, 2016, 32). Näitä systeemejä voidaan nimittää diskursseiksi (Jokinen ja muut, 2016, s. 34). Yksi tapa tehdä eroa diskurssien välille on toiseuden luominen, jolla tarkoitetaan maailman hahmottamista kahtiajaon valossa: yhteiskunnan muodostavat me, ja meihin kuulumattomat muut suljetaan tämän diskursiivisesti luodun ryhmän ulkopuolelle (Hall, 1992, s. 49). Yksi diskursiivinen valtakamppailu Euroopassa liittyy siihen, käsitetäänkö meiksi koko EU, yksittäinen jäsenvaltio tai jokin muu ryhmä (Krizsán, 2011, s. 4). Eurooppaan suuntautuneen muuttoliikkeen voimakas nousu vuonna 2015 kiihdytti tätä kamppailua (Fotou, 2021, s. 21).

3.1 Poliittinen diskurssianalyysi puheen tulkkina

Tässä tutkimuksessa käyttämäni poliittisen diskurssianalyysin malli (Fairclough & Fairclough, 2012) lähtee oletuksesta, jonka mukaan poliittiset diskurssit ovat luonteeltaan argumentoivia. Mallissa politiikka yhdistetään tiiviisti toimijuuteen – lähtökohtana on, että politiikan on tarkoitus muuttaa asioita (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 17). Nimitän diskurssien rakentamista, levittämistä ja hyödyntämistä diskurssikäytännöiksi, joiden tarkoituksena on selittää ja oikeuttaa poliittisia päätöksiä (Schäffner, 2010, s. 255). Tällöin diskurssikäytäntöjen tehtävä on luoda argumentaatiota sille, mitä on tehtävä halutun muutoksen aikaansaamiseksi (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 17–18). Poliittisen diskurssianalyysin tehtävä puolestaan on tutkia edellä mainittuja käytäntöjä ja osoittaa, miten poliitikko hyödyntää niitä tavoitteidensa ajamiseen (Okulska & Cap, 2010, s. 4). Lisäksi diskurssien analysointi voi tarjota ymmärrystä siihen, miten kielenkäyttö itsessään toimii politiikan teon välineenä (Krizsán, 2011, s. 5).

Argumentaatio voidaan laveasti ymmärtää perustelun muodoksi, jolla puhuja pyrkii vakuuttamaan kuulijansa (Torkki, 2006, s. 185). Tässä tutkimuksessa tarkoitan argumentaatiolla yhteiskunnassa tarvittavia poliittisia toimia koskevaa käytännönläheistä päättelyä (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 35). Poliittiset arvot, uskomukset ja tavoitteet muodostavat päättelyn pohjan eli premissin (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 81). Vaikka poliittinen viestintä ei välttämättä sisällä ajatuksia varsinaisista toimista, sitä voidaan tulkita argumentaation avulla: viestin tavoitteena voi tällöin olla uskottavuuden rakentaminen tai kilpailevien toimijoiden uskottavuuden vähentäminen. Käytännönläheisen päättelyn näkökulmasta viestinnällä pyritään tällöin perustelemaan, kenen tulisi asioita yhteiskunnassa hoitaa (Jokinen, 2016, s. 182). Toisin kuin teoreettisessa päättelyssä – jossa pohditaan, onko jokin totta vai ei – käytännönläheisessä päättelyssä etsitään vastausta kysymykseen, mitä pitäisi tehdä kenenkin toimesta (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 35).

Poliittisen viestinnän tulkinta argumentoivana ei tarkoita, etteikö viestintä voisi olla sisällöltään epäjohdonmukaista tai harhaanjohtavaa – tällöin viestintä perustuu heikkoihin argumentteihin (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 235). Diskurssikäytäntöjen ohella

sisältö kytkee poliittisen puheen osaksi tiettyä diskurssia, sillä puhuessaan poliitikko luo väistämättä jonkinlaista kuvaa käsittelemästään asiasta, konstruoiden eli merkityksellistään aiheitaan tietystä näkökulmasta (Jokinen, 2016, s. 183–184). Olen luokitellut aineistoni kolme sisällöllistä aihealuetta, joita voidaan tulkita eri diskurssikäytäntöjen näkökulmista. Nämä aihealueet, diskurssikäytännöt sekä niiden tulkitsemiseen käyttämäni diskurssianalyysimenetelmä on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Aineiston luokittelu aihealueen, diskurssikäytännön ja analyysimenetelmän mukaan.

Sisällöllinen aihealue	Diskurssikäytäntö	Käytetty menetelmä
Kriisit politiikan polttoaineena	Kielenkäyttö sosiaalisen todellisuuden rakentajana	Poliittinen diskurssianalyysi
Yhteisöjen määrittely	Rinnakkaisten merkityssysteemien kirjo ja kilpailu	Kriittinen diskurssianalyysi
Eurooppalainen identiteetti	Identifiointi	Kriittinen diskurssianalyysi

Käsittelen ajatusta rinnakkaisista merkityssysteemeistä luvussa 3 ja identifioitumista sekä eurooppalaista identiteettiä luvussa 2.1. Kriittistä diskurssianalyysia menetelmänä puolestaan avaan luvussa 3.2. Kielenkäyttö sosiaalisen todellisuuden rakentajana viittaa ideaan, jonka mukaan kielenkäyttö ei ainoastaan kuvaa maailmaa, vaan rakentaa samaan aikaan sitä sosiaalista todellisuutta, jossa elämme (Jokinen ja muut, 2016, s. 26). Poliittinen viestintä konstruoi ja rakentaa tätä todellisuutta tiettyjen premissien pohjalta, argumentoiden samalla, miten asioita tulisi muuttaa (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 236). Kriisit puolestaan muuttavat vallitsevaa yhteiskunnallista tilannetta äkillisesti, mikä muuttaa myös poliitikkojen tapaa kuvata todellisuutta ja perustella poliittisia tavoitteitaan (Hutter & Kriesi, 2019, s. 1013). Kriisien toimintaa vaativa ja mahdollistama luonne voidaan nähdä poliittisessa mielessä hyvänä tilaisuutena saada muutosta aikaan (Innerness, 2015, s. 1), minkä vuoksi kutsun kriisejä politiikan polttoaineeksi.

Jokaista luokittelemaani aihealuetta ja diskurssikäytäntöä yhdistää pyrkimys legitimoida EU-toimia eurooppamyönteisen diskurssin avulla. Poliittinen diskurssianalyysi tarjoaa työkalut sen tarkasteluun, kuinka legitimizeetti ja eurooppamyönteinen diskurssi rakentuvat aineistoni sisältämässä argumentaatiossa (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 236).

3.2 Kriittisyys osana diskurssianalyysia

Kriittinen diskurssianalyysi alkoi kehittyä erilliseksi tutkimusmenetelmäksi 1970-luvulla, kun sosiaalitieteiden kriittinen traditio haluttiin sisällyttää osaksi diskurssintutkimusta (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 78). Suuntauksen tutkimuksissa lähestytään diskursseja yleensä lähtökohdasta, joka olettaa aineiston sisältävän alistussuhteita, jolloin analyysin tehtävänä on osoittaa sellaiset kielelliset käytännöt, joilla edellä mainittuja suhteita ylläpidetään ja oikeutetaan (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 301). Kriittisyyden voidaan nähdä lisäävään sosiaalisten rakennelmien – kuten sosiaalisten valtasuhteiden, identiteettien ja instituutioiden – ja diskurssien välistä ymmärrystä osoittamalla, kuinka kieli rakentaa ja ylläpitää näitä rakennelmia (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 78). Toisin kuin aineistolähtöisessä analyttisessä diskurssianalyysissa, kriittistä menetelmää käytettäessä tehdään ennakko-oletuksia aineiston valtasuhteista (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 301).

Aiemmassa kriittisessä diskurssianalyysissa on osoitettu eurooppamyönteisen diskurssin kytkeytyvän tiiviisti EU:hun: eurooppalaisen yhteistyön etuja korostava puhetapa sisältää usein positiivissävytteisiä viittauksia EU:n instituutioihin, politiikkatoimiin tai arvoihin (Gubernat & Rammelt, 2020, s. 251). Tutkijat Machin ja Meidert (2021) huomauttavat, että osalla kansalaisista eurooppalaisuuden ja kansallisuuden ideat asettuvat edelleen diskursiivisesti vastakkain. Liennyttääkseen tästä diskursiivisesta konfliktista kumpuavaa EU-kritiikkiä, aiemmat komission puheenjohtajat ovat pyrkineet legitimoimaan EU:n toimia Unionin tila -puheissa eurooppamyönteisen diskurssin avulla (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 853). Koska eurooppamyönteinen diskurssi pohjautuu ajatukseen EU-tason yhteistyön syventämisestä, se on alistava suhteessa kansallisen päätöksenteon voimistamista vaativaan diskurssiin. Oma tutkimukseni asettuu näin ollen osaksi Unionin tila -puheiden analysoinnin jatkumoa ja yhteiskunnallista EU:sta käytävää keskustelua.

Politiikan diskurssi rakentuu intertekstuaalisen prosessin välityksellä: esimerkiksi poliittisessa puheessa esitettävät ajatukset liittyvät johonkin poliittiseen agendaan, jonka sisältöä puhe esittää uudelleen (Schäffner, 2010, s. 255). Kriittisellä diskurssianalyysilla voidaan tällöin tutkia esimerkiksi, kuinka poliittinen ajatussuunta muuntuu puheeksi, miten

tämä ajatussuunta puheessa ilmenee ja millaisia ovat ne vallitsevat käytännöt, jotka määrittelevät poliittisen puheen ominaisuuksia (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 303). Uudelleen esittäminen jälleenrakentaa välitettyä diskurssia tietystä näkökulmasta, sillä intertekstuaaliselle prosessille on ominaista, että esitettäessä puhuja hyödyntää omaan viestiinsä sopivia osia yhdestä tai useammasta ajatussuunnasta (Schäffner, 2010, s. 256). Analyysin kritiikki voi tässä tapauksessa kohdistua siihen, minkälaisia yhteiskunnallisia funktioita ja seurauksia poliittisen puheen diskurssikäytännöillä on (Jokinen & Juhila, 2016b, s. 304). Kritiikkiä voi laajentaa osoittamalla, miten analyysin pohjalta eriteltyt diskurssikäytännöt merkityksellistävät kohdettaan (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 237).

Edellisen kappaleen esimerkkiä poliittisesta puheesta jatkaakseni, itse puhuja ei ole diskurssianalyysin kiinnostuksen kohde vaan se, minkälaisia diskurssikäytäntöjä puhuja käyttää (Jokinen ja muut, 2016, s. 43). Poliitikon edustaessa tiettyä kokonaisuutta, esimerkiksi puoluetta tai instituutiota, hän rakentaa poliittisessa puheessa edustamansa tahon diskursiivista todellisuutta (Krizsán, 2011, s. 5). Kriittinen diskurssianalyysin keinoin voidaan pyrkiä hahmottamaan, missä määrin institutionaalisen diskurssin reunaehdot ohjaavat puhujaa ja kuinka paljon hän itse vaikuttaa näiden diskurssien rakentumiseen (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 80–81). Puhujan kielenkäytön rajoittavia tekijöitä voidaan kuvata subjektiposition käsitteen avulla, kun taas puhujan mahdollisuuksiin kielenkäyttäjänä voidaan viitata diskurssin käyttäjän käsitteellä (Jokinen ja muut, 2016, s. 45).

Diskurssien ja vallan välistä suhdetta puolestaan voidaan tarkastella kiinnittämällä huomiota siihen, minkälaisia sosiaalisen todellisuuden esitystapoja aineistosta on löydettävissä (Jokinen & Juhila, 2016a, 76). Mitä itsestään selvemältä jokin aineiston esitystapa tuntuu, sitä paremmin kyseiseen diskurssiin liittyvä valtasuhde on vakiinnuttanut yhteiskunnallisen asemansa (Seppänen & Väliaverronen, 2012, s. 177). Poliittisen viestinnän kentällä todellisuuden esitystavat kilpailevat jatkuvasti keskenään, tavoitteenaan saavuttaa yleisesti hyväksytyin tapa puhua asioista, mikä puolestaan palvelee tiettyä poliittista tarkoitusperää (Okulska & Cap, 2010, s. 399).

4 Eurooppamyönteinen diskurssi Unionin tila -puheissa

Tarkastelen tässä luvussa, kuinka Euroopan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen hyödyntää eurooppamyönteistä diskurssia poliittisen viestintänsä välineenä. Lähdän liikkeelle sellaisten diskurssikäytäntöjen tunnistamisesta ja analyysistä, jotka muodostavat politiikan diskursseja Unionin tila -puheissa. Tunnistamani diskurssikäytännöt liittyvät kukin tiettyyn poliittisen viestinnän sisällölliseen aihealueeseen. Osoitan seuraavaksi, kuinka politiikan diskurssit rakentavat ja ilmentävät eurooppamyönteistä diskurssia. Havaintojen perusteella hahmotan eurooppamyönteisen diskurssin funktioita von der Leyenin poliittisessa viestinnässä. Lopuksi tarkastelen vielä, minkälaisia valtasuhteita ja sosiaalisia todellisuuksia tutkimuksessa analysoidut diskurssit osaltaan luovat ja ylläpitävät. Helpottaakseni analyysin kulun seuraamista olen koonnut aineistoni otsikot sekä alaotsikot ja numeroinut ne esiintymisjärjestyksessä taulukkoon 2.

Taulukko 2. Aineiston otsikot, jotka kuvaavat Unionin tila -puheissa käsiteltyjä teemoja.

	Unionin tila 2020	Unionin tila 2021
Pääotsikko	Tehdään maailmasta sellainen, jossa haluamme elää: elinvoimainen unioni haavoittuvassa maailmassa	Unionin sielun vahvistaminen
1. Alaotsikko	Vedetään yhtä köyttä: lunastetaan EU:n lupaukset	Vastoinkäymisten ja elpymisen yhdistämä Eurooppa
2. Alaotsikko	Eurooppa vauhdilla eteenpäin: Tehdään maailmasta sellainen, jossa haluamme elää	Vastuun yhdistämä Eurooppa
3. Alaotsikko	Elinvoimainen Eurooppa haavoittuvassa maailmassa	Vapauden ja moninaisuuden yhdistämä Eurooppa
4. Alaotsikko	Uutta elinvoimaa Euroopalle	Päätelmä
5. Alaotsikko	Päätelmät	

Aineistoni koostuu kahdesta Unionin tila -puheesta, jotka von der Leyen on pitänyt Euroopan parlamentin täysistunnoissa vuosina 2020 ja 2021. Käytän tutkimuksessani puheiden suomenkielisiä tekstiversioita (Euroopan komissio, 2020; Euroopan komissio, 2021a). Analysoin aineistoani kriittisen ja poliittisen diskurssianalyysin menetelmillä.

4.1 Diskurssikäytännöistä politiikan diskursseihin

Tarkastelen tässä alaluvussa, kuinka von der Leyenin hyödyntämät diskurssikäytännöt rakentavat ja ylläpitävät politiikan diskursseja. Olen tunnistanut aineistostani kolme poliittikan diskurssia, jotka ovat tutkimusasetelmani kannalta keskeisimpiä ja siksi tarkastelun kohteina. Ensimmäisenä kiinnitän huomiota kriisien suureen näkyvyyteen ja rooliin viestinnän perustelussa, ja analysoin niiden muodostamaa diskurssia kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavan luonteen näkökulmasta. Seuraavaksi hahmottelen, kuinka von der Leyen määrittelee puheissaan yhteisöjä ilmentäen merkityssysteemien välistä kilpailua. Lopuksi tarkastelen, kuinka puheissa luodaan eurooppalaista identiteettiä.

4.1.1 Kriisit politiikan polttoaineena

Analyysini nojaa diskurssintutkimuksessa yleisesti hyväksytyyn ajatukseen kielenkäytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta – kieli ei siis yksiselitteisesti kuvaa maailmaa, vaan se myös järjestää, uusintaa ja merkityksellistää sosiaalista todellisuutta (Jokinen ja muut, 2016, s. 26). Kun kriisi muuttaa sosiaalisen todellisuuden vallitsevaa tilannetta, muuttuu myös sitä koskeva kielenkäyttö ja sitä myöten todellisuutta järjestellään ja merkityksellistetään uudesta näkökulmasta (Hutter & Kriesi, 2019, s. 1013). Jonkin tapahtumakulun nimeäminen kriisiksi merkityksellistää sitä monin tavoin: puhe kriisistä kantaa merkityksiä hädestä ja vaatii luonnostaan toimia osoitetun ongelman korjaamiseksi (Machin & Meidert, 2021, s. 2). Poliitikassa kriisit voivat tarjota mahdollisuuden tehdä nopeitakin yhteiskunnallisia muutoksia, esimerkiksi EU:n integraatio on usein edennyt äkillisten muutosten seurauksena (Innerarity, 2015, s. 7). Puhetta kriiseistä voidaan tarkastella diskurssikäytäntönä, jossa huomiota ohjataan jonkin ongelman suuntaan ja perustellaan samalla, mitä muutoksia kyseisen ongelman ratkaiseminen edellyttää (Machin & Meidert, 2021, s. 2).

Koska poliittinen viestintä merkityksellistää yhteiskunnallista tilannetta tietyistä näkökulmista ja argumentoi samalla, mitä muutoksia siihen tarvitaan (Fairclough & Fairclough,

2012, s. 236), kriisit soveltuvat toimintaa korostavine luonteineen poliittisen puheen sisällöksi erityisen hyvin (Pansardi & Battezzar, 2018, s. 855). Aineistoni molemmat Unionin tila -puheet käsittelevät kriisejä kauttaaltaan. Käsittelyn kaava toistuu useimmiten samana: ensiksi huomio ohjataan johonkin yhteiskuntaan vaikuttavaan seikkaan, joka esitetään kiireellistä toimintaa vaativana ja yhteiskuntajärjestystä uhkaavana tekijänä, kuten seuraavassa esimerkissä (2) näkyy.

(2) ”Kaikkein kiireellisimmän meidän on nopeutettava toimiamme, kun on kyse haavoittuvan planeettamme tulevaisuudesta.” (Euroopan komissio, 2020)

Kiireellisyys ja toimintaa vaativa luonne nimetään esimerkissä (2) suoraan, kun taas yhteiskuntajärjestystä uhkaavana tekijänä käytetään planeetan haavoittuvuutta. Tämän jälkeen puhe siirtyy osoitetun ongelman käsittelyyn. Von der Leyen kuvailee ongelman seurauksia luoden samalla tiettyjä poliittisia arvoja ja tavoitteita sisältävän päättelyketjun premissin (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 81). Seuraavassa esimerkissä (3) ongelman seurauksia ovat luonnonkatastrofit, jotka rinnastetaan niiden mukanaan tuomiin haittoihin ja arvotetaan näin negatiivisesti. Niitä käytetään myös perusteluna poliittisen tavoitteen esittämiseen, joka tässä esimerkissä (3) on muutoksen aikaansaaminen itsessään.

(3) ”Mont Blancin jäätikön romahtaminen ajoi ihmisiä kodeistaan, metsäpalot raivoavat Oregonissa, ja vuosikymmeniin pahin kuivuus on tuhonnut satoja Romaniassa. – – Tiedämme, että muutos on tarpeen – ja että se on mahdollinen.” (Euroopan komissio, 2020)

Näin ollen von der Leyen on esitellyt kriisin (ilmastonmuutoksen vaikutus elinympäristöön), osoittanut sen negatiiviset vaikutukset (elinympäristön tuhoutuminen) ja liittänyt samalla ongelmaan poliittisia arvoja ja tavoitteita (kriisin negatiivinen luonne ohjaa muutokseen) luoden päättelynsä premissin. Poliittinen argumentaatio johtaa premissin ja institutionaalisten reunaehtojen – joita edustavat tässä tapauksessa muun muassa komission valtuudet EU-toimijana ja Unionin tila -puheen lainalaisuudet – muovaamana päätelmään siitä, mitä poliittisia toimia tavoitteiden saavuttaminen edellyttää (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 236). Tämän esimerkin kohdalla von der Leyenin päätelmä ratkaisusta on Euroopan vihreän kehityksen ohjelma, joka on komission tekemä toimitasuunnitelma päästöjen vähentämisestä EU-tasolla.

Kriisit toimivat sekä politiikassa että sitä koskevassa viestinnässä muutoksen mahdollistavina tekijöinä (Hutter & Kriesi, 2019, s. 997). Esimerkiksi ilmastonmuutoksen torjuntaan tähtäävää politiikkaa on tehty EU:ssa vuosikymmeniä, mutta sen mittasuhteet ovat moninkertaistuneet 2000-luvun edetessä samalla, kun yleinen tietoisuus aiheesta on lisääntynyt ja paine muutosten tekemiseen kasvanut (Sairinen, 2021, s. 78). Vasta kun riittävän laaja joukko tunnusti ilmastonmuutoksen aiheuttaman kriisin, alettiin sen ratkaisemiseen keskittyä EU-politiikan valtavirrassa (Outhwaite, 2021, s. 16).

Nyttemmin vakiintunut ilmaus ilmastokriisi – kuten kaikki käyttöön vakiintuvat kriiseihin liittyvät ilmaukset – kantaa merkitystä ongelman toimintaa vaativasta luonteesta (Machin & Meidert, 2021, s. 1). Aineistoni kriiseihin liittyvät ilmaukset eivät toimi ainoastaan poliittisen viestinnän perusteluna, vaan ne myös rakentavat ja ylläpitävät sitä todellisuutta, jossa politiikkaa tehdään (Jokinen ja muut, 2016, s. 29). Erittelen seuraavassa taulukossa (taulukko 3) yleisimmät teemat, joita aineistossani käsitellään kriisimäisin ilmauksin. Lisäksi kuvailen, millaisilla kielellisillä ilmauksilla näitä teemoja kuvataan ja mitä muutoksia niiden argumentoidaan mahdollistavan.

Taulukko 3. Aineiston kriisien käsittelyyn liittyvät teemat, ilmaisut ja mahdollistavat vaikutukset.

Teema	Kielellinen ilmaus	Mahdollistava vaikutus
Koronapandemia ja terveys	Terveyskriisi	EU:n terveyspoliittisen yhteistyön kehitys
Talous	Talouskriisi	NextGenerationEU-rahoitusvälineen käyttöönotto
Ilmastonmuutos	Ilmastokriisi	Ilmastonmuutosta torjuvien EU-toimien kehitys
Ulko- ja turvallisuuspolitiikka	Hyperkilpailun ja aluekiistojen aikakausi; haavoittuva maailma	Euroopan puolustusunionin kehitys ja Euroopan arvojohtajuus maailmassa
Muuttoliike Välimeren yli Eurooppaan	Haaste Euroopalle	Eurooppalaisen muuttoliikennepolitiikan kehitys
Muuttoliike EU:n ja Valko-Venäjän rajalla	Hybridihyökkäys Euroopan vakauden horjuttamiseksi	Eurooppalaisen muuttoliikennepolitiikan kehitys
Afganistanin yhteiskuntakehitys	Nälänhädän ja humanitaarisen katastrofin riski	Tuki Afganistanin väestölle ja EU-toimet unionin naapurialueiden vakauttamiseksi
Tiedotusvälineiden vapaus	Kuvailu toimittajien häirinnästä, pahoinpitelystä ja murhaamisesta	Tiedotusvälineiden vapautta koskeva lakiesitys

Vaikkei aineistoni kaikkia edellä käsiteltyjä teemoja (taulukko 3) nimetä suoraan kriiseiksi, niiden kielellisessä kuvailussa on kriiseille tyypillisiä piirteitä, kuten vallitsevan tilanteen muutos sekä sen mukanaan tuomat jännitteet, haasteet ja ratkaisutarpeet (Machin & Meidert, 2021, s. 2). Näiden teemojen kuvailu kriisimäisin ilmauksin on kielellinen valinta, jonka avulla von der Leyen rakentaa viestintäänsä tietystä diskursiivisesta näkökulmasta, joka asettaa kriisien perään esitetyt politiikkatoimet toivottuun valoon (Jokinen, 2016, s. 181). Esimerkiksi oikeusvaltioperiaatetta von der Leyen ei käsittele kriisimäisin ilmauksin, vaan hän muodostaa aiheen premissin järkeilemällä, minkälainen on toivottu asian tila nojaamalla perustelunsa yleisesti tunnustettuihin totuuksiin (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 37). Tämä ilmenee seuraavassa esimerkissä (4), jossa demokratia ja yhteiset arvot esitetään yhteiskunnan kannalta toivottavina piirteinä.

(4) ”Yhteiskunnat, jotka rakentuvat demokratian ja yhteisten arvojen varaan, seisovat vakaalla pohjalla.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkki (4) sijoittuu aineistossa samalla tavalla kuin taulukossa 3 esitetyt kielelliset ilmaukset aihekokonaisuuden käsittelyn alkuun (aihekokonaisuuksista ks. taulukko 2). Siinä, missä taulukossa 3 esitetyt kriisimäiset ilmaukset toimivat politiikkatoimien ajureina, von der Leyen ei esitä esimerkin (4) jälkeen konkreettisia toimia, vaan käsittelee oikeusvaltioperiaatteen historiaa ja paikkaa yhteiskunnassa. Ero lähestymistavoissa saattaa selittyä sillä, että Euroopan komissio sai vuonna 2021 Unionin tila -puhetta edeltävinä kuukausina voimakasta kritiikkiä oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen valvonnasta (Raunio & Saari, 2021, s. 26). Jäsenmaiden Puolan ja Unkarin väitetyt periaatteen rikkomukset nostattivat kansallisella tasolla sekä Euroopan parlamentissa komissiota kohtaan vaatimuksia, että se ryhtyisi rikkomusten vastaisiin toimiin (Raunio & Saari, 2021, s. 26).

EU:n keino puuttua yllä kuvailtuihin rikkomuksiin on oikeusvaltiomekanismi, jonka täytäntöönpano on komission tehtävä. Näin ollen aiheen käsittely kriisien toimintaa korostavan luonteen näkökulmasta olisi voinut asettaa komission huonoon valoon, sillä siltä oli jo kuukausia vaadittu ongelman ratkaisemiseksi toimia, joita se ei ollut tehnyt. Von der Leyen huomioi diskurssin käyttäjänä tämän kritiikin, ja käsittelee aihetta sen vuoksi vain yleisellä tasolla, häivyttämällä samalla johtamansa komission vastuuta ongelmasta.

Aineistoni kriisimäiset ilmaukset esitetään siis pitkin puheita samankaltaista kaavaa noudattaen, ja tällä kaavalla on tehtävä argumenttien perustelussa. Kriisejä kuvaileva kielenkäyttö myös luo ja ylläpitää tiettyjä politiikan diskursseja (Jokinen, 2016, s. 181). Unionin tila -puheissa kriisit nähdään poikkeuksesta mahdollisuuksina saada aikaan muutosta, mikä tekee puheiden diskursseista toiveikkaita. Von der Leyen korostaa toivon ohella myös työteliäisyyttä, jota muutoksen toteuttaminen vaatii. Työnteon painotus sopii argumentaatiokkeinona kriisimäisten ilmausten yhteyteen, sillä se täyttää kuulijan odotukset: kriisin kuvailu luo odotuksia toiminnasta, jota puhe työnteosta lupaa (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 119). Seuraavassa esimerkissä (5) kriisin tuntua luodaan maailmanpolitiikan jännitteillä, minkä jälkeen toivoa rakennetaan kuvailemalla, mitä jännitteiden luomien turvallisuusuhkien torjumiseksi on tehtävissä.

(5) ”Olemme siirtymässä uuteen hyperkilpailun aikakauteen. Aikakauteen, jolloin eräät tekevät mitä tahansa saadakseen vaikutusvaltaa: lupailevat rokotteita, tarjoavat korkeakorkoisia lainoja, laukaisevat ohjuksia ja levittävät väärää tietoa. – – Se, mitä tarvitsemme, on kuitenkin Euroopan puolustusunioni. – – Voimme siis tehdä paljon EU:n tasolla. Myös jäsenmaiden on kuitenkin tehtävä enemmän.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (5) työteliäisyys ulkoistetaan osittain pois komission vastuulta: puhe EU-tason toimista viittaa kaikkiin EU-toimielimiin ja jäsenmaiden vastuun nimeäminen peräänkuuluttaa EU:n ulkopuolisten toimien tärkeyttä. Ilmaukset, joiden mukaan eräät muun muassa ”laukaisevat ohjuksia” vaikutusvaltaa kasvattaakseen varoittavat potentiaalisesta uhasta, mikä luo puheeseen odotuksen, että tähän uhkaan tulee varautua. Visio Euroopan puolustusunionista on ehdotus politiikkatoimesta, joka vastaa odotukseen ja esittäytyy näin ollen toivotussa valossa. Toivon diskurssi rakentuukin aineistossani kriisimäisten ilmausten jatkeena työteliäisyyden ja ehdotettujen politiikkatoimien avulla. Kriisien avulla perustellut toimet puolestaan liittyvät poikkeuksesta eurooppalaisen yhteistyön syventämiseen. Näin ollen aineistoni asettuu osaksi toisen maailmansodan jälkeen kehittyntä eurooppamyönteistä diskurssia, jossa kriisit nähdään integraation syventämisen mahdollistavana politiikan polttoaineena (Outhwaite, 2021, s. 7).

4.1.2 Meidän Eurooppamme, muiden muu maailma

Analyysini pohjautuu ideaan, jonka mukaan kielenkäytön luoma sosiaalinen todellisuus sisältää useita, keskenään kilpailevia merkityssysteemejä, joita voidaan kutsua diskursseiksi (Jokinen ja muut, 2016, s. 32). Diskurssin käyttäjä määrittelee kielenkäytöllään minkä merkityssysteemin osaksi hänen viestinsä asettuu, usein tekemällä eroa toisiin diskursseihin (Paltridge, 2022, s. 20). Eräs tapa määritellä merkityssysteemin suhdetta muihin systeemeihin on tehdä diskursiivinen jaottelu meidän ja muiden välille, jolloin meihin kuuluvat ihmiset määritellään kuuluvaksi diskursiiviseen yhteisöön ja muihin kuuluvat suljetaan tämän yhteisön ulkopuolelle (Hall, 1992, s. 49). Käsittelen tässä luvussa, miten ja minkälaisia yhteisöjä von der Leyen luo diskursiivisesti puheissaan.

Olen tunnistanut aineistostani kolme merkittävää diskursiivista yhteisöä, jotka asettuvat välillä päällekkäin, mutta muodostavat kukin silti itsenäisen merkityssysteemin. Von der Leyen rakentaa nämä diskursiiviset yhteisöt määrittelemällä kielellisesti, ketkä niihin kuuluvat, sekä nimeämällä tahot, jotka eivät kuulu. Tällainen kahtiajakoon perustuva erottelu on diskursiivinen tehokeino, jolla yhteisöön kuuluvat tahot määritellään osittain sen perusteella, miten he ovat eroavaisia suhteessa yhteisön ulkopuolisiin (Chovanec, 2010, s. 62). Näin ollen von der Leyen nimeää kolmen yhteisön lisäksi myös kolme muuta ryhmää, jotka määrittävät omalla ulkopuolisuudellaan yhteisöön kuuluvia. Yhteisöjen määrittelyyn vaikuttaa von der Leyenin subjektipositio, jossa korostuu komission puheenjohtajuus ja tämän aseman sisältämät reunaehdot, kuten EU:n yhteisten etujen puolustaminen (Dinan, 2016, 102). Von der Leyenin subjektipositio kuitenkin painottuu eri tavoin kunkin yhteisön kohdalla, palvelen diskursiivisesti yhteisön muodostamista.

Eniten toistuva ja laajin aineistoni yhteisö on Euroopan laajuinen, johon von der Leyen nimeää kuuluvaksi EU:n toimielimistä komission ja parlamentin sekä jäsenvaltiot ja niiden kansalaiset. Von der Leyen kutsuu tätä diskursiivista yhteisöä sanoilla ”Eurooppa”, ”unioni” ja ”EU”. Kahtiajako perustuu tämän yhteisön kohdalla Euroopan ulko-

puoliseen maailmaan. Von der Leyen korostaakin eroa paikoin puhumalla ”muusta maailmasta”. Diskursiivinen kahtiajako meihin ja muihin näkyy seuraavassa esimerkissä (6), jossa ”Eurooppa” viittaa edellä kuvailtuun yhteisöön ja ”muuta” yhteisön ulkopuolisiin.

(6) ”Euroopan on otettava digitaalisuudessa johtoasema – tai se joutuu seuraamaan muita, jotka asettavat meille standardit.” (Euroopan komissio, 2020)

EU:n toimielinten, jäsenvaltioiden ja niiden kansalaisten niputtaminen kattokäsite Euroopan alle on länsimaissa vakiintunut diskurssikäytäntö, jonka avulla viitataan vain osaan Euroopasta, sillä esimerkiksi maantieteellisesti määriteltynä Eurooppa viittaisi alueeseen, joka käsittäisi myös EU:n ulkopuolisia valtioita (Krizsán, 2011, s. 119). Edellisessä esimerkissä (6) muut esitetään Euroopan kilpailijoina, mikä korostaa yhteisön tärkeyttä: von der Leyenin mukaan Eurooppa voi pärjätä maailmassa vain yhdessä, ja yhteisön ulkopuoliset saattavat muodostaa uhan. Määritellessään eurooppalaista yhteisöä von der Leyenin subjektipositio on vain väljästi sidoksissa komissioon, sillä komissio muodostaa vain yhden osan Euroopan määritelmästä. Komissio kuitenkin mainitaan määritelmän osana useasti, kuten seuraavassa esimerkissä (7) näkyy.

(7) ”Teimme sen yhdessä: komissio, parlamentti ja 27 jäsenvaltiota. Yhtenä Eurooppana.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (7) von der Leyen voisi puhua jäsenvaltioiden sijasta Eurooppa-neuvostosta, joka on kaikkien jäsenvaltioiden johtajista koostuva EU:n ylin toimielin. Valinta voi liittyä Unionin tila -puheen institutionaaliseen asetelmaan, jossa komission toimia esitellään parlamentille ja samalla yritetään puhutella EU:n kansalaisia (Pansardi & Battezzarri, 2018, s. 857). Esimerkissä (7) von der Leyen nimittää yhteisöön kuuluviksi siis ne EU-toimielimet, jotka institutionaalinen konteksti vaatii, ja pyrkii tämän jälkeen puhuttelemaan EU:n kansalaisia valtioita yhdistävän, Euroopan yhteisön käsitteen avulla. Toinen tunnistamani von der Leyenin rakentama yhteisö liittyykin EU:n ja jäsenvaltioiden väliseen kahtiajakoon. Tässä diskursiivisessa jaossa kaikki EU-toimielimet muodostavat yhteisön, ja jäsenvaltiot nimetään ulkopuoliseksi toimijaksi, kuten seuraavassa esimerkissä (8).

(8) ”EU on tehnyt yhdessä enemmän kuin koskaan. Kun jäsenmaat sulkiivat rajojaan, loimme vihreitä kaistoja tavaraliikenteelle.” (Euroopan komissio, 2020)

EU ja verbi ”loimme” viittaa esimerkissä (8) kaikkiin unionin toimielimiin, jotka ovat von der Leyenin mukaan auttaneet jäsenmaita pandemian ajan kaupankäynnissä luomalla edellytyksiä tavaraliikenteelle maiden koronarajoituksista huolimatta. EU:n ja jäsenmaiden välinen kahtiajako ei ole yhtä voimakas kuin Euroopan ja muun maailman välinen, sillä ensiksi mainitussa osapuolten välille määritellään keskinäinen riippuvuussuhde. Siinä, missä Euroopan on pärjättävä maailmassa omillaan, maanosan sisäisesti EU ja jäsenmaat tarvitsevat toisiaan. EU:n ja jäsenmaiden välinen erottelu rakentaa diskurssia, jossa EU yhtäältä ratkoo jäsenmaiden ongelmia ja toisaalta ulkoistaa niille poliittista vastuuta. Edellisessä esimerkissä (8) EU asemoitiin jäsenmaiden ongelmien ratkojaksi, kun taas seuraavassa esimerkissä (9) poliittinen vastuu siirretään jäsenmaille.

(9) ”Kun jäsenmaat valittavat, että EU toimii liian hitaasti, kehotan niitä siirtymään vihdoinkin rohkeasti määräänemmistöpäätöksiin.” (Euroopan komissio, 2020)

Kehotus siirtyä määräänemmistöpäätöksiin tarkoittaa tässä esimerkissä (9) Eurooppa-neuvoston toimintatapojen uudistamista siten, ettei päätöksenteko edellyttäisi enää jäsenmaiden yksinkertaista enemmistöä, mikä puheen argumentaation mukaan nopeuttaisi EU:n toimintaa. Puhumalla jäsenmaista Eurooppa-neuvoston asemesta von der Leyen ylläpitää EU-toimielinten muodostamaa yhteisöä, joka määritellään suhteessa jäsenmaitiin. Subjektiposition näkökulmasta von der Leyenin kielenkäyttö on tämän yhteisön määrittelyssä vahvasti institutionaalisten reunaehtojen sanelemaa, sillä Unionin tila-puheen konteksti edellyttää EU:n käsittelyä positiivisessa valossa (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 867). Näin ollen mahdollisten ongelmien – kuten edellisessä esimerkissä (9) mainitun EU:n väitetyn hitauden – syyksi on nimettävä jokin muu taho kuin EU. Von der Leyen syyllistää useimmiten Euroopan yhteisön ulkopuolisia toimijoita, mutta unionin sisäisissä ongelmassa huomio ohjataan jäsenvaltioihin.

Kolmas Unionin tila -puheista tunnistanani yhteisö on Euroopan komission muodostama, joka rakentuu suhteessa parlamenttiin. Von der Leyen erottelee nämä kaksi EU-toimielintä diskursiivisesti niiden työtehtävien mukaan. Poiketen yllä analysoiduista yhteisöjen määrittämisestä, komission ja parlamentin välinen kahtiajako ei sisällä juurikaan jännitteitä. Von der Leyen kuvailee toimielimiä tasapuolisina toimijoina, jotka tukevat toisiaan politiikan teossa (10).

(10) ”Komissio ehdotti sitä maaliskuussa. Parlamentti vei sen läpi!” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (10) puhutaan EU:n koronatodistuksesta, jonka luomiseksi komissio teki lakiesityksen maaliskuussa 2021. Parlamentti osallistui esityksen käsittelyyn ja hyväksyi sen täysistunnossaan, EU:n lainsäädäntömenettelyn mukaisesti. Kuvailamalla lainsäädännön työvaiheita von der Leyen esittelee erityisesti komission saavutuksia, kehuu samalla parlamentin työpanosta, kuten aikaisemmatkin komission puheenjohtajat ovat tehneet (Dinan, 2016, s. 114). Von der Leyenin subjektipositio ohjaa komission määrittelyssä kielenkäyttöön, joka rakentaa kuvaa työteliästä ja aikaansaavasta EU-toimielimestä. Parlamentti – jota kuvaillaan myös työteliäksi – puolestaan rajautuu yhteisön ulkopuolelle sen eri lainsäädännöllisen tehtävän perusteella.

4.1.3 Kohti eurooppalaista identiteettiä

Ihmisen kuuluvuuden tunne ja identiteetti vaikuttavat toisiinsa: kuuluvuuden tunne luo identiteettiä ja identiteetti kuuluvuuden tunnetta (Georgiou, 2017, s. 95). Identiteetti sosiaalisena konstruktiona on jatkuvien muutosten kohde, jonka muotoutumiseen vaikuttavat tavat, joilla ihmistä yhteiskunnassa puhutellaan (Hall, 1992, s. 52). Eurooppalaisella identiteetillä puolestaan tarkoitetaan ihmisen kuuluvuuden tunnetta Euroopan laajuiseen yhteisöön (Krizsán, 2011, s. 2). Poliitikon kielenkäyttö sekä ilmentää että rakentaa identiteettikäsitteitä (Georgiou, 2017, s. 98). Unionin tila -puheissa komission puheenjohtajaa korostetaan henkilönä, joka identifioi itsensä vahvasti eurooppalaiseksi, ja pyrkii rakentamaan sellaista identiteettikäsitteistä eurooppalaisuudesta, jonka EU:n kansalaiset

kokisivat omakseen (Dinan, 2016, s. 102–103). Eurooppalaisen identiteetin rakentamista ja ilmentämistä voidaankin pitää EU:n tavoitteena (Magistro, 2010, s. 168), ja Unionin tila -puheita yhtenä keinona tämän tavoitteen saavuttamisyrittämissä (Pansardi & Battezzorre, 2018, s. 867).

Olen tunnistanut aineistostani kaksi diskurssikäytäntöä, joiden avulla von der Leyen rakentaa ja ilmentää eurooppalaista identiteettiä. Ensimmäinen tunnistamani diskurssikäytäntö liittyy eurooppalaisuuden kuvailuun: von der Leyen luo puheissaan tietynlaista kuvaa siitä, minkälaisia ihmisiä eurooppalaiset ovat. Eurooppalaisuuden luonnehdintaa sävyttää pääasiallisesti keskittyminen positiivisiin puoliin. Von der Leyenin mukaan eurooppalainen on kyvykäs selviämään muuttuvassa maailmassa, jossa vastoinkäymiset koettelevat ihmismieltä, mutta johtavat lopulta parempaan huomiseen. Seuraavassa esimerkissä (11) von der Leyen puhuu koronapandemian negatiivisista vaikutuksista korostaen samalla, etteivät eurooppalaiset ole näistä haasteista lannistuneet.

(11) ”Viimeisen puolen vuoden aikana eurooppalaiset ovat osoittaneet, kuinka vahva ihmismieli todella on. – He ovat valmiita muutokseen ja valmiita menemään eteenpäin. Nyt on Euroopan aika.” (Euroopan komissio, 2020)

Esimerkissä (11) ”vahva ihmismieli” viittaa eurooppalaisten tekemiin koronaan liittyviin työtehtäviin, kuten sairaanhoitoon. Poikkeuksellista ponnistelua vaatinut aika on von der Leyenin mukaan osoittanut eurooppalaisten vahvuuden. Vahvuus johtaa luonnehdintaan, jonka mukaan eurooppalaiset ”ovat valmiita muutokseen”, mikä tukee mielikuvia muutoksiin kykenevistä eurooppalaisista. Julistamalla vielä kuinka ”Euroopan aika” on koittanut von der Leyen asemoi viestiään suhteessa koko maailmaan, jossa erityisesti eurooppalaisilla on tilaisuus mennä eteenpäin. Eteenpäin menolla tarkoitetaan tässä esimerkissä (11) koronapandemian runteleman yhteiskunnan vahvistamista.

Eurooppalaisen identiteetin omaksujille on luonteenomaista, että he voivat samaistua useaan alueelliseen identiteettiin samanaikaisesti (Brigevich, 2018, s. 640). Von der Leyenin puheissa kansallisuus näyttäytyykin eurooppalaisuutta täydentävä luonteenpiirteenä, jolloin nämä tekijät eivät sulje toisiaan pois, vaan päinvastoin tukevat toisiaan.

Kansallisuuden liittäminen osaksi eurooppalaisuutta voidaan tulkita vastalauseeksi nationalismille, joka korostaa eurooppalaisen identiteetin haitallisuutta kansalliselle identiteetille (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 77). Seuraavassa esimerkissä (12) EU:n kansalaisia identifioidaan sekä kansallisilla että eurooppalaisilla piirteillä.

(12) ”Se antaa mielenrauhaa niin liettualaisille kuin espanjalaisillekin perheille, jotka tarvitsevat rahaa saadakseen ruokaa pöytään tai maksaakseen vuokran. – – Tämä on todellista eurooppalaista solidaarisuutta.” (Euroopan komissio, 2020)

Liettualaiset ja espanjalaiset perheet nimetään esimerkissä (12) maidensa kansalaisiksi ja eurooppalaisen solidaarisuuden piiriin kuuluviksi, eli heitä identifioidaan sekä kansallisuuden että eurooppalaisuuden piirteiden avulla. Von der Leyen käsittelee esimerkissä (12) työttömyysriskien lieventämiseen tarkoitettua EU-tukivälinettä, josta hyötyjät ovat samanaikaisesti espanjalaisia tai liettualaisia ja eurooppalaisia. Eurooppalaisuuteen yhdistetään Unioni tila -puheissa ainoastaan EU:n jäsenvaltioiden kansallisuudet. EU:n kansalaiset identifioidaan siis diskursiivisesti eurooppalaisiksi, ja unionin ulkopuolisten valtioiden kansalaiset suljetaan eurooppalaisuuden ulkopuolelle. Eurooppalaisuuden yhdistäminen EU:n kansalaisuuteen ilmentää identiteettien diskursiivista luonnetta: toisesta näkökulmasta asiaa lähestyvä puhuja voisi identifioida eurooppalaiset jollain muulla perusteella, esimerkiksi maantieteen pohjalta. Von der Leyenille eurooppalaisuus on myös erottamattomasti yhteydessä EU:hun, kuten seuraavasta esimerkistä (13) ilmenee.

(13) ”Meidän on erotettava selvemmin toisistaan ne, joilla on oikeus jäädä, ja ne, joilla sitä ei ole. – – Huolehdimme siitä, että ne, joilla on oikeus jäädä Eurooppaan, kotoutuvat tänne ja tuntevat itsensä tervetulleiksi.” (Euroopan komissio, 2020)

Esimerkissä (13) ”ne” tarkoittaa ihmisiä, jotka yrittävät muuttaa EU-maihin unionin ulkopuolelta. ”Eurooppaan” puolestaan viittaa EU-maihin ja ”meidän” eurooppalaisiin. Von der Leyen käsittelee esimerkin (13) kohdassa muuttoliikepolitiikkaa, joka voidaan kokea uhkana kansallisen identiteetin säilymiselle (Kucharzewski & Nicola, 2021, s. 84). Keskustelu muuttoliikkeestä on tästä näkökulmasta 1980-luvulta lähtien keskittynyt uhkakuviin, joiden mukaan muuttoliike vaarantaa Euroopan vakauden, kulttuurin eheyden ja sitä

myöten paikalliset identiteettipyrkimykset (Fotou, 2021, s. 22). Koska von der Leyen pyrkii diskurssianalyttisen tulkinnan mukaan asemoimaan viestiään suhteessa julkiseen keskusteluun (Jokinen ja muut, 2016, s. 40), hänen puheensa muuttoliikepolitiikasta voidaan tulkita tasapainoiluksi kiistellyllä politiikan osa-alueella: yhtäältä laillisesti EU:hun saapuneet ihmiset toivotetaan tervetulleiksi, mutta toisaalta heidät identifioidaan diskursiivisesti eurooppalaisuuden ulkopuolisiksi.

Toinen tunnistamani eurooppalaiseen identiteettiin sidoksissa oleva diskurssikäytäntö liittyy perusteluun ja järjestykseen siitä, mihin kyseistä identiteettiä tarvitaan. Eurooppalaisuuden diskursseja on toisen maailmansodan jälkeen rakennettu rauhan, demokratian ja ihmisoikeuksien teemojen valossa, ja eurooppalaisista on välitetty kuvaa maailman moraalisina johtajina näissä asioissa (Machin & Meidert, 2021, s. 179). Von der Leyenin puheet asettuvat osaksi EU-viestinnän jatkumoa, jossa eurooppalainen identiteetti yhdistetään edellä mainittuihin arvoihin ja kytketään samalla EU:hun, josta välitetään kuvaa instituutiona, joka edistää näitä arvoja (Magistro, 2010, s. 168). Von der Leyen käyttää Euroopan sielun käsitettä ilmentämään eurooppalaisen identiteetin toteutumista sekä yksilön että instituution tasolla (14).

(14) ”Siksi teemme vuoden loppuun mennessä lainsäädäntöesityksen naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi. – – On kyse jokaisen ihmisarvosta ja oikeudenmukaisuudesta. On kyse Euroopan sielusta, ja sitä meidän on vahvistettava.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (14) ”Euroopan sielu” viittaa ideaaliin, jonka mukaan Euroopassa ihmisarvot ja oikeudenmukaisuus koskevat kaikkia, minkä seurauksena eurooppalaisten tulee torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Von der Leyen tarjoaa ratkaisuksi naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen tähtäävää lakiesitystä, jonka komissio on aikeissa laatia. Euroopan sielu kantaa käsitteenä samoja merkityksiä eurooppalaisen identiteetin kanssa, sillä kummatkin liittyvät ajatukseen eurooppalaisten moraalisesta johtajuudesta. Siinä, missä identiteetti ohjaa huomiota ihmiseen, maanosan sielun kohde on monisyinen kokonaisuus. Von der Leyen käyttääkin aineistossani Euroopan sielua käsitteenä puhuessaan

sekä eurooppalaisista että EU:n toimielimistä. Puhe Euroopan sielusta rakentaa aineistossani eurooppalaista identiteettiä perustelemalla, miksi Euroopan laajuista yhteistyötä tarvitaan (15).

(15) ”Mutta kun tarkastelen kulunutta vuotta ja unionin tilaa tänään, näen vahvan sielun kaikessa, mitä teemme. Robert Schuman sanoi, että Eurooppa tarvitsee sielun – ideaalin – ja poliittista tahtoa sen toteuttamiseen. Kuluneen vuoden aikana Euroopassa on tehty noista sanoista totta.” (Euroopan komissio, 2021a)

Von der Leyen luettelee esimerkin (15) perään, mihin saavutuksiin eurooppalainen yhteistyö on häneen mukaansa viimeisen vuoden aikana yltänyt. Euroopan sielu toimii siis eräänlaisena EU-politiikan kattokäsitteenä, joka pyrkii edistämään eurooppalaisten yhteenkuuluvuuden tunnetta eli yhteistä identiteettiä. Ajatus ei ole uusi – esimerkiksi (15) mainittu Robert Schuman visioi Euroopan yhteisön syventämistä julistuksessaan vuonna 1950 samankaltaisin sanankääntein (Schuman, 1950) – mutta von der Leyen käyttää sitä nykypäivän poliittisten toimien perustelussa tiuhaan. Sielu mainitaan vuoden 2021 Unionin tila -puheessa yhdeksän kertaa, otsikkotasoa myöten (ks. taulukko 2). Sielun korostaminen EU-politiikkaa käsittelevässä puheessa voidaan tulkita pyrkimyksenä rakentaa eurooppalaista identiteettiä keskittymällä poliittista asiasisältöä helpommin lähestyttäviin suuriin linjoihin (Koskinen, 2013, s. 81), joita Euroopan sielu kuvastaa.

4.2 Eurooppamyönteisen diskurssin ilmentymät

Analysoin tässä luvussa, miten edellisessä luvussa käsitellyt politiikan diskurssit asettuvat osaksi eurooppamyönteistä diskurssia. Tarkastelen, kuinka von der Leyenin viestintä rakentaa ja ylläpitää eurooppalaisen yhteistyön etuja korostavaa puhetapaa kriisien kuvailun, yhteisöjen määrittelyn ja identifioinnin avulla. Käsitelen eurooppamyönteisen diskurssin ilmentymiä kolmen keskeisen teeman pohjalta. Ne ovat Euroopan yhtenäisyys, Euroopan rooli maailmanpolitiikan kentällä ja eurooppalaisuuden kuvaukset.

Ajatus Euroopan yhtenäisyydestä on ollut kasvavan kritiikin kohteena viime vuosikymmenet (Machin & Meidert, 2021, s. 180). Vastauksena tähän kritiikkiin EU-politiikan

avainhenkilöiden on odotettu puolustavan Euroopan yhtenäisyyttä viestinnässään (Rauh ja muut, 2019, s. 398). Etenkin komission puheenjohtajalta odotetaan yhtenäisen Euroopan etuja korostavaa linjaa (Dinan, 2016, s. 103). Von der Leyen vastaa näihin odotuksiin yhtäältä korostamalla Euroopan yhtenäisyyttä ja toisaalta argumentoimalla, mitä hyötyjä se tuo mukanaan. Unionin tila -puheissa Euroopan yhtenäisyyttä rakennetaan usein kriisien avulla. Kriisien vaatimat ja mahdollistamat politiikkatoimet ovat Euroopan historiassa koetelleet EU-maiden yhtenäisyyttä, mutta johtaneet usein lopulta yhteistyön tiivistymiseen (Innerarity, 2015, s. 1–2). Seuraavassa esimerkissä (16) von der Leyen tarkoittaa koettelemuksilla koronakriisiä, joka esitetään mahdollisuutena syventää yhteistyötä.

(16) ”Uskon kuitenkin, että koettelemukset saavat hengen – sielun – loistamaan. Olen varma, että Eurooppa selviytyy näistä haasteista.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (16) koronakriisin kerrotaan johtavan Euroopan sielun loistoon, mikä viittaa eurooppalaisen yhteistyön sujumiseen. Puhumalla, kuinka ”Eurooppa selviytyy näistä haasteista”, von der Leyen viittaa diskursiiviseen Euroopan yhteisöön, joka korostaa EU-maiden yhteisöllisyyttä. Euroopan sielu on sidoksissa eurooppalaiseen identiteettiin, joten esimerkissä (16) von der Leyen hyödyntää kaikkia niitä diskurssikäytäntöjä Euroopan yhtenäisyyden korostamisessa, joita edellisessä luvussa käsittelin. Vaikkakin suurimassa osassa aineistoani pyritään Euroopan yhtenäisyyden korostamiseen, tiettyjen aihealueiden kohdalla ilmenee myös diskursiivista vaihtelua. Esimerkiksi muuttoliikenteen hallinnassa EU ei ole onnistunut toimimaan järin yhtenäisesti (Fotou, 2021, s. 35), minkä von der Leyen tunnustaa. Tunnustuksen perään hän lisää kuitenkin, että epäonnistuminen yhteistyössä aiheuttaa Euroopalle uhan, ja ehdottaa ratkaisuksi eurooppalaisen yhteistyön lisäämistä (17).

(17) ”Mutta niin kauan kuin me emme pääse yhteisymmärrykseen siitä, miten muuttoliikettä olisi hallittava, vastustajat käyttävät tilannetta hyväkseen. – – Uskon, että nyt tarvitaan eurooppalaista muuttoliikepolitiikkaa.” (Euroopan komissio, 2021a)

Von der Leyen viittaa vastustajilla esimerkissä (17) Valko-Venäjään, joka on ohjannut turvapaikanhakijoita EU:n rajoille poliittisena painostuskeinona. Kuvailemalla EU:n yhteistyön epäonnistumista negatiivisten vaikutusten valossa von der Leyen esittää Euroopan yhtenäisyyden toivottavana yhteiskunnan tilana, jota kohti olisi järkevää pyrkiä (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 236). Väylänä tähän toivottavaan tilaan pääsemiseksi tarjotaan eurooppalaista muuttoliikepolitiikkaa, joka ratkaisuna lisäisi EU:n yhteistyötä. Von der Leyen siis argumentoi Euroopan yhtenäisyyden puolesta silloinkin, kun sen olemassaoloon ei voi viitata. Kuvailemallaan yhteistyön epäonnistumisen syitä von der Leyen kuvailee myös Euroopan epäyhtenäisyyttä (18).

(18) ”Komissio kuitenkin esitti sopimusehdotuksen jo vuosi sitten, ja sen käsittely on edennyt tuskallisen hitaasti. – – Siksi pyydän sekä teitä, jotka istutte tässä salissa, että jäsenvaltioita nopeuttamaan tätä prosessia.” (Euroopan komissio, 2021a)

Sopimusehdotuksella tarkoitetaan esimerkissä (18) EU:n uutta muuttoliike- ja turvapaikasopimusta, josta komissio on antanut esityksen. Salissa istuvilla Von der Leyen tarkoittaa europarlamentaarikkoja, joiden tulisi jäsenvaltioiden kanssa nopeuttaa sopimuksen käsittelyä. Näin sanoessaan komission puheenjohtaja antaa ymmärtää, että hänen johtamansa toimielin on tehnyt osuutensa ongelman korjaamiseksi, ja ulkoistaa vastuuta muille EU-tahoille. Epäyhtenäisyyden kuvailu tästä näkökulmasta voidaan tulkita diskursiiviseksi strategiaksi, jolla von der Leyen pyrkii ehkäisemään komissioon kohdistuvaa kritiikkiä. Von der Leyen tekee tämän kuitenkin hienovaraisesti: prosessin hitauden kuvaus on lievä ilmaus poliittisesta aiheesta, joka on aiheuttanut syviä konflikteja sekä EU-maiden sisällä että niiden välillä (Fotou, 2021, s. 36). Von der Leyen kuvailee Eurooppaa siis pääasiallisesti yhtenäiseksi, ja mikäli siihen ei ole mahdollisuutta, hän esittää tämän yhtenäisyyden toivottavana asiantilana, jota kohden yhteiskunnan tulee pyrkiä. Niissä harvoissa kohdissa, joissa von der Leyen kuvailee Euroopan epäyhtenäisyyttä, hän tekee sen hienovaraisesti osoittaakseen, ettei epäyhtenäisyys ole komission syy.

Von der Leyenin yhtenäinen Eurooppa puolestaan rakentuu diskursiivisesti suhteessa muuhun maailmaan, jossa eurooppamyönteisen diskurssin mukaan Euroopan tehtävä

on moraalinen johtajuus (Machin & Meidert, 2021, s. 179). Euroopan ei tule siis tehdä yhteistyötä ainoastaan keskenään, vaan myös auttaa muuta maailmaa tärkeiksi määrittelemissään asioissa. EU:n näkökulmasta tärkeitä asioita määrittelevät unionin arvot, jotka ovat rakentuneet osana länsimaista diskurssia (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 252). Von der Leyen esittää Euroopan johtajuuden itsestäänselvytenä maailmanpolitiikan kentällä, jossa EU:n tehtävä on puolustaa Euroopan asemaa suhteessa suurvaltoihin, auttaa heikommassa asemassa olevia maita ja johtaa maailmanlaajuisten ongelmien ratkaisutyötä. Nämä tavoitteet tiivistyvät seuraavassa esimerkissä (19).

(19) ”Eurooppa hyödyntää määrätietoisesti tilaisuutta rakentaa maailma, jollaisessa haluamme elää. Tämä tavoite ulottuu tietysti kauas rajojemme ulkopuolelle.” (Euroopan komissio, 2020)

Esimerkissä (19) mainittu ”maailma, jollaisessa haluamme elää” on vuoden 2020 Unionin tila -puheen kantava teema otsikointia myöten (ks. taulukko 2). Sillä tarkoitetaan EU:n arvojen mukaista maailmaa, jollaisen rakentamista Euroopan on von der Leyenin mukaan edistettävä. Tähän rakentamiseen liittyvät yllä kuvailemani Euroopan johtajuuden mukanaan tuomat tehtävät. Määrittelemällä, kuinka EU:n tehtävät ulottuvat ”tietysti kauas rajojemme ulkopuolelle”, von der Leyen ilmaisee Euroopan roolin maailman moraalisenä johtajana itsestäänselvytenä. Tämä näkyy esimerkiksi tavassa, jolla von der Leyen kuvailee Afganistanin yhteiskuntakehitystä. Koska Talibanin valtaannousu kyseisessä maassa on EU:n arvojen näkökulmasta ongelmallista, von der Leyen käsittelee aihetta diskurssissa, jonka mukaan Euroopan on autettava tätä heikommassa asemassa olevaa maata. Tehostaakseen avunannon tärkeyttä von der Leyen kuvailee Afganistanin tapahtumia kriisimäisin ilmauksin (20).

(20) ”Meidän on kaikin keinoin pyrittävä torjumaan todellinen suuren nälänhädän ja humanitaarisen katastrofin riski. Aiomme hoitaa osuutemme. Lisäämme humanitaarista apua Afganistanille 100 miljoonalla eurolla.” (Euroopan komissio, 2021a)

Talibanin valtaannousu yhdistetään esimerkissä (20) ”nälänhädän ja humanitaarisen katastrofin” riskiin, jota EU:n tulee torjua. Von der Leyen tarjoaa ratkaisuksi Afganistaniin

lähetettävän humanitaarisen avun korottamista sadalla miljoonalla eurolla. Se, miten Euroopan maailmanlaajuisia toimia aineistossani esitetään, on linjassa EU:n tavoitteleman eurooppamyönteisen diskurssin kanssa, jossa Eurooppa on merkittävä voima maailmanpolitiikan kentällä (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 252). Von der Leyenin mukaan tämä maailmanpoliittinen merkittävyys voi kuitenkin toteutua ainoastaan silloin, kun Eurooppa toimii yhtenäisesti. Näin ollen yhtenäistä Eurooppaa ja Euroopan roolia maailman moraalisenä johtajana korostavat diskurssit tukevat aineistossani toisiaan.

Eurooppalaisen johtajuuden diskurssin historiallinen kehitys on perustunut ideaan eurooppalaisen identiteetin erinomaisuudesta (Machin & Meidert, 2021, s. 179). Jännitteet kansallisen ja eurooppalaisen edun välillä ovat kuitenkin haastaneet eurooppalaisten identiteettikäsitteitä koko EU:n olemassaolon ajan (Outhwaite, 2021, s. 15). Aineistossani esiintyvät eurooppalaisuuden representaatiot keskittyvät jännitteiden sijaan – eurooppamyönteisen diskurssin mukaisesti – eurooppalaisten keskinäiseen solidaarisuuteen, jossa kansallinen ja eurooppalainen identiteetti täydentävät toisiaan (Brigevich, 2018, s. 640). Von der Leyen rakentaa kuvaa erinomaisista eurooppalaisista, ja eurooppalaisuuden piirteet kuvataan paitsi moraalisesti oikeiksi, myös yhteiskunnan kannalta toivottaviksi. Seuraavassa esimerkissä (21) eurooppalaisuudella viitataan poliittisen toiminnan luonteenpiirteeseen, jonka kerrotaan olevan moraalisesti oikea.

(21) ”Yli 700 miljoonaa rokoteannosta on toimitettu eurooppalaisille ja yli 700 miljoonaa annosta yli 130:een eri maahan Euroopan ulkopuolelle. – – Toimimme oikein, eurooppalaisella tavalla.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (21) oikeaksi toimintavaksi nimetään koronarokotteiden toimittaminen ympäri maailmaa ja tämä toimintatapa eurooppalaiseksi tavaksi. Näin ollen eurooppalaisuus kytketään oikeellisuuteen. Tätä voidaan pitää diskursiivisena strategiana, jossa eurooppalaista yhteistyötä normalisoidaan eli pyritään saattamaan osaksi vallitsevaa yhteiskunnallista diskurssia (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 80). Normalisointi liittyy identifiointiin, sillä minäkuvan rakentumiseen vaikuttavat olennaisesti kysymykset siitä, mitkä asiat ihminen kokee oikeutetuiksi (Hall, 1992, s. 103). Von der Leyen pyrkii siis identifioimaan eurooppalaisia ihmisiksi, jotka toimivat solidaarisesti yhdessä yli kansakuntien rajojen ja

auttavat paitsi toisiaan myös muuta maailmaa. Täten aineistossani ilmenevät eurooppalaisuuden kuvaukset tukevat ajatusta Euroopan yhtenäisyydestä ja roolista maailman moraalisena johtajana. Käsitellessään sellaisia poliittisia aiheita, jotka sisältävät yllä kuvatun eurooppalaisuuden ideaalin vastaisia piirteitä, von der Leyen ei puhu eurooppalaisista (22).

(22) ”Missä on ihmisyyden perusolemus, kun romanit suljetaan jok’ikinen päivä yhteiskunnan ulkopuolelle ja ihmisiä syrjitään pelkästään heidän ihonvärinsä tai uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi? – – Jopa Euroopan unionissa tällaiset tarinat ovat jokapäiväistä todellisuutta hyvin monille ihmisille.” (Euroopan komissio, 2020)

Von der Leyen puhuu esimerkissä (22) EU:ssa ilmenevästä rasismista, joka on ideologiana ristiriidassa kansojen välistä yhteistyötä korostavan diskurssin ja EU:n arvojen kanssa, ja on siten epätoivottava ilmiö yhteiskunnassa. Von der Leyen ei kuitenkaan nimeä eurooppalaisia rasismien harjoittajiksi tai uhreiksi. Diskurssin käyttäjänä von der Leyen siis tunnustaa rasismien ilmenemisen EU:ssa, muttei yhdistä sitä eurooppalaisuuteen, mikä ilmentää eurooppalaisuuden luonnetta diskursiivisena konstruktiona, johon halutaan liittää vain tietynlaisia piirteitä. Se, että von der Leyen pyrkii liittämään eurooppalaisuuteen piirteitä, joita pidetään yleisesti hyväksyttävänä, vahvistaa puheiden rakentamaa diskurssia, jonka mukaan eurooppalaiset ovat luonteeltaan erinomaisia.

4.3 Eurooppamyönteinen diskurssi osana poliittista viestintää

Aineistoni diskurssien maalaaman kuvan mukaan Eurooppa on yhtenäinen ja merkittävä toimija maailmanpolitiikan kentällä. Lisäksi eurooppalaisuutta luonnehditaan positiivisessa valossa moraalisesti oikeaksi ja toivottavaksi luonteenpiirteeksi. Tässä luvussa analysoin, miten edellä kuvattu eurooppamyönteinen diskurssi toimii von der Leyenin poliittisen viestinnän välineenä. Koska oletan poliittisen viestinnän olevan luonteeltaan argumentoivaa ja sidottua institutionaaliseen kontekstiin (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 17), tulkitsen Unionin tila -puheita viestintätilanteina, joissa von der Leyen pyrkii perustelevaan EU-toimien tarpeellisuutta.

Politiikan perustelu ja sitä myöten tapahtuva oikeutus liittyy legitimitietin käsitteeseen. Legitimitietti syntyy yleisesti hyväksytyistä käsityksistä siitä, mikä on toivottava tapa hoitaa yhteiskunnan asioita (Chovanec, 2010, s. 62). Diskursiivisesta näkökulmasta katsottuna poliittinen viestintä yhtäältä oikeuttaa sanomaansa nojaamalla argumentaatiota näihin yleisesti hyväksytyihin käsityksiin ja toisaalta osallistuu niiden kielelliseen luomiseen (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 109). Näin ollen von der Leyen hyödyntää eurooppamyönteistä diskurssia argumentaationsa osana ja pyrkii vahvistamaan sen asemaa yhteiskunnassa. Aloitan analyysini tarkastelemalla, kuinka von der Leyen hyödyntää eurooppamyönteistä diskurssia osana puheidensa argumentaatiota. Tämän jälkeen havainnoin, miten puheissa legitimoidaan eurooppamyönteisyyttä yhteiskunnassa.

Poliittista viestintää voi perustella muun muassa osoittamalla auktoriteettia, vetoamalla moraaliseen käsitykseen oikeasta menettelytavasta tai järkeilemällä, mikä on yhteiskuntaa hyödyttävä politiikkatoimi (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 110). Näillä viestinnällisillä keinoilla voidaan selittää, miksi jokin politiikkatoimi on tarpeellinen. Tutkittaessa diskurssien ja poliittisen viestinnän yhteyttä pelkkä selitysten tarkastelu ei kuitenkaan riitä, sillä selitykset itsessään rakentuvat tiettyjen arvojen ja institutionaalisten reunaehtojen pohjalta (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 112). Von der Leyenin viestintää ohjaavat EU:n arvot ja reunaehdot, ja hänen argumentaationsa nojaakin poikkeuksetta eurooppamyönteiseen diskurssiin. Seuraavassa esimerkissä (23) von der Leyen osoittaa ensin auktoriteettia ja järkeilee sen jälkeen, mikä on yhteiskunnassa tarvittava politiikkatoimi.

(23) ”YK julkaisi hiljattain hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin, IPCC:n raportin. IPCC on ilmastonmuutosta koskevan tutkimuksen johtava auktoriteetti. – – Meidän on saatava aikaan oikeudenmukainen vihreä siirtymä.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (23) auktoriteettia osoitetaan IPCC:n avulla: koska tämä arvovaltainen taho vaatii toimia ilmastonmuutoksen torjumiseksi, von der Leyenin mukaan niitä on tehtävä. Von der Leyen nimeää tarvittavaksi politiikkatoimeksi vihreän siirtymän, jolla tarkoitetaan yhteiskunnan toimintojen muuttamista kestävä kehityksen periaatteiden mukaisiksi. Von der Leyen yhdistää vihreän siirtymän useisiin EU-toimiin ja kuvailee, kuinka

muutos on mahdollinen nimenomaisesti EU:n johdolla. ”Meidän” viittaa esimerkissä (23) yhtenäiseen Eurooppaan, joka sisältää diskursiivisena yhteisönä EU:n toimielimet ja jäsenvaltiot. Von der Leyen hyödyntää aiheen käsittelyssä myös Euroopan maailmanpoliittiseen johtajuuteen liittyvää diskurssia (24).

(24) ”Eurooppa voi tehdä paljon ilmastonmuutoksen ja luonnon kriisin voittamiseksi. Lisäksi se tukee muita. Voin ylpeänä ilmoittaa, että EU aikoo kaksinkertaistaa biologisen monimuotoisuuden suojelemiseen tarkoitettua ulkoista rahoitustensa.” (Euroopan komissio, 2021a)

Ulkoisella rahoituksella tarkoitetaan esimerkissä (24) unionin ulkopuolelle ohjattavaa EU-rahoitusta. Von der Leyen kertoo, ettei Eurooppa ainoastaan kykene torjumaan ilmastonmuutosta ja turvaamaan luonnon monimuotoisuutta omalta osaltaan, vaan se auttaa lisäksi muuta maailmaa samojen tavoitteiden saavuttamisessa. Toiminnan tarpeellisuuden perustelu tapahtuu monella tasolla: globaalien ongelmien ratkaisu edellyttää toimia kaikkialla maailmassa, jolloin muun maailman auttaminen asettuu järkevään valoon. Toisaalta muiden auttamisen voi tulkita myös vetoamiseksi moraalisesti oikeaan menettelytapaan.

Perustelutavan tulkinnasta riippumatta von der Leyen nojaa argumentaationsa esimerkissä (24) eurooppamyönteiseen diskurssiin, sillä toimijoiksi määritetään diskursiivisesti konstruoitu Eurooppa ja EU. Toimijan määrittely ja toimijan vallan osoitus ovat argumentaation osia (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 112). Määrittelemällä, kuinka Eurooppa voi tehdä paljon ilmastonmuutoksen torjumiseksi, von der Leyen rakentaa viestinsä uskottavuutta diskursiivisessa ilmastossa, jossa Eurooppa mielletään yhtenäiseksi, kykeneväksi ja poliittisesti merkittäväksi toimijaksi. Kertomalla, kuinka EU aikoo lisätä luonnon-suojelun rahoitusta, von der Leyen puolestaan osoittaa EU:n valtaa poliittisena toimijana, joka voi toteuttaa hyväksi argumentoituja eurooppalaisia tavoitteita.

Toimijuuden määrittelyn kaava toistuu samana läpi Unionin tila -puheiden: Eurooppaa ja EU:ta määritetään yhtenäisyyden, kykeneväisyyden ja merkittävyyden näkökulmista. Silloin, kun jokin asia on von der Leyenin mukaan yhteiskunnassa hyvin, kerrotaan tämän

olevan EU:n tai eurooppalaisten ansiota. Kun jokin asia puolestaan on huonosti ja kaipaa siten muutosta, esitetään EU tai Eurooppa tämän muutoksen mahdollistajana. Unionin tila -puheiden ilmaisutyyli ja ilmentämät syy-seuraussuhteet siis tukevat eurooppamyönteisen diskurssin rakentumista ja pyrkivät samalla legitimoimaan sen paikkaa yhteiskunnassa (Chovanec, 2010, s. 61). Tämä näkyy seuraavassa esimerkissä (25), jossa von der Leyen puhuu koronapandemian aiheuttamista taloudellisista haasteista.

(25) ”EU on osoittanut olevansa yhtenäinen ja tehtävän tasalla, mikä on luonut talouden tarvitsemää vakautta.” (Euroopan komissio, 2020)

Esimerkissä (25) talouden vakauden kerrotaan olevan seurausta EU:n toimista, jotka näin ollen nimetään talouden vakauden syyksi. EU-toimilla viitataan tässä tapauksessa erinäisiin rahoitusohjelmiin, joilla koronapandemian negatiivisia talousvaikutuksia on pyritty torjumaan. Von der Leyenin mukaan talouden vakaus on yhteiskunnan kannalta toivotavaa, ja EU on tämän toimillaan mahdollistanut. Puhe vakaan talouden hyödyllisyydestä asettuu osaksi länsimaista diskurssiperinnettä, jossa yhteiskunnan ideaaliksi talousjärjestelmäksi käsitetään liberaali kapitalismi (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 252). Von der Leyen siis perustelee EU:n taloustoimien tarpeellisuutta vetoamalla laajasti tunnustettuun käsitykseen, jonka mukaan vakaa talous on hyvä asia, ja nimeää EU:n toimijaksi, joka mahdollistaa tämän toivotun asiantilan.

EU-asiat ovat kansallisen ja monikansallisen päätöksenteon ristipaineessa luonteeltaan sellaisia, että ne herättävät kysymyksiä legitimitetistä (Rauh ja muut, 2021, s. 400). Argumentoimalla, kuinka eurooppalainen yhteistyö tuottaa yhteiskunnallista hyötyä, von der Leyen pyrkii vahvistamaan monikansallisen yhteistyön hyväksyttävyyttä. Yllä käsiteltujen positiivisten syy-seuraussuhteiden ohella tähän tavoitteeseen pyritään Unionin tila -puheissa markkinointihenkisellä kielenkäytöllä. Näin ollen eurooppamyönteisyyttä ikään kuin myydään kuulijoille. Kielellisellä tasolla tämä näkyy yksilöiden puhutteluun pyrkivänä tyylinä (Magistro, 2013, s. 155). Seuraavassa esimerkissä (26) von der Leyen perustelee eurooppalaisen yhteistyön paikkaa yhteiskunnassa rinnastamalla sen lajissaan menestyneen pyörätuolimeikkailija Beatrice Vion asenteeseen, yksilöiden puhutte- luun tähtäävällä persoonallisella tyyllillä.

(26) ”Häntä on siivittänyt eteenpäin vahva usko siihen, että saavuttamattomilta vaikuttavat tavoitteet on tehty saavutettaviksi. – – Tämä oli EU:n perustajien asenne, ja tämä on Euroopan uuden sukupolven asenne.” (Euroopan komissio, 2021a)

”Häntä” viittaa esimerkissä (26) Beatrice Vioon, joka on fyysisistä rajoitteistaan huolimatta saavuttanut urheilumenestystä. Vio ei liity mitenkään EU-politiikkaan, mutta von der Leyen kutsui hänet paikalle vuoden 2021 Unionin tila -puheen yleisöön ja käsittelee puheessaan EU-politiikkaa hänen avullaan. Rinnastamalla Vion laajasti ihailun ja kunnioitetun elämänasenteen EU:n perustajien ja Euroopan uuden sukupolven asenteisiin von der Leyen markkinoi eurooppalaista yhteistyötä hyödyntäen Vioon kohdistuvaa ihailua. Koska EU-instituutiot mielletään helposti kasvottomiksi vallankäyttäjiksi (Raunio & Saari, 2021, s. 11), voidaan niiden tavoitteiden käsittely politiikan ulkopuolisen henkilön – johon yleisön on todennäköisesti helpompi samaistua – esimerkillä tulkita yksilöiden puhuttelupyrkimyksenä. Esimerkki (26) sijoittuu puheen loppuun, ja sitä ennen von der Leyen on kuvaillut komissionsa EU-politiikan tavoitteet tulevalle vuodelle. Näin ollen puhe mahdollisuudesta tavoittaa saavuttamattomia tavoitteita on tulkittavissa EU-politiikkaa tukevaksi argumentaatioksi, jossa uskoa politiikkaan luodaan markkinoivalla kielellä.

Eurooppamyönteisyyden markkinointi näkyy aineistossani myös tavassa puhua monimutkaisista asioista yksinkertaistavalla tyylillä, mikä on EU-instituutioiden viestinnälle tyyppillistä (Koskinen, 2013, s. 81). Asiakokonaisuuksia kiteyttävät lausahdukset voivat toimia viestinnällisenä tehokeinona, jolla yhtäältä pyritään selkeyttämään viestiä ja toisaalta tarjoamaan medialle huomiota herättäviä yksityiskohtia, joista kirjoittaa juttuja (Kjeldsen, 2013, s. 22). Von der Leyen käyttääkin puheissaan laajoja asioita kiteyttäviä ja markkinointihenkisiä lausahduksia (27).

(27) ”Unionimme on puutteineenkin upean ainutlaatuinen ja ainutlaatuisen upea.” (Euroopan komissio, 2021a)

Ainutlaatuisuus liittyy esimerkissä (27) ajatukseen Euroopan erinomaisuudesta: von der Leyenin mukaan EU:lla on ominaisuuksia, jotka tekevät siitä ainutlaatuisen upean. Tämä

ajatus on esitetty tiiviissä muodossa, muttei se varsinaisesti kerro, mistä EU:n upeus rakentuu. Esimerkin (27) sisältö ei itsessään vastaa Unionin tila -puheiden virallisia tavoitteita EU-politiikan esittelystä lainkaan, sillä se ei varsinaisesti käsittele EU-politiikkaa. Von der Leyen kuitenkin hyödyntää kyseistä ja muita samantyyliä lausahduksia markkinoidakseen eurooppamyönteisyyttä puheissaan ja tarjotakseen medialle houkuttimia levittää sitä edelleen. Näin tehdessään von der Leyen vahvistaa eurooppamyönteisyyden asemaa julkisessa keskustelussa, ja legitimoit sitä samalla yhteiskunnassa (Schäffner, 2010, s. 255). Vaikkei tämä menettely vastaa välttämättä puheiden virallisia tavoitteita, on se kuitenkin linjassa komission puheenjohtajalta odotettavan eurooppamyönteisen poliittisen linjan kanssa (Dinan, 2016, s. 103). Aineistoni markkinointihenkisen kielenkäytön tarkastelu tukee myös ajatusta Unionin tila -puheiden tulkitsemisesta EU:n toimintaa legitimoimaan pyrkivinä viestintätekoina (Pansardi & Battezzorre, 2018, s. 853–854).

4.4 Eurooppalainen valta

Analyysini aiemmissa luvuissa olen osoittanut, kuinka von der Leyen rakentaa poliittisella viestinnällään eurooppamyönteistä diskurssia ja hyödyntää sitä perustelun keinona. Tässä luvussa keskityn siihen, minkälaisia valtasuhteita aineistoni diskurssit sisältävät. En hahmota valtaa sen perusteella, minkälaista poliittista valtaa von der Leyen komission puheenjohtajana lainopillisesti voi käyttää. Sen sijaan kiinnitän huomiota siihen, miten tietyt tiedot saavuttavat aineistossani totuuden aseman sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen & Juhila, 2016a, s. 75). Sosiaaliset käytännöt tarkoittavat tässä tapauksessa Unionin tila -puheita. Koska nämä puheet ovat poliittisia prosesseja, niiden sisältämät diskurssit ovat myös poliittisia (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 18). Tällöin aineistoni valtasuhteet ovat niin ikään poliittisia, joten pyrin niiden analysoinnilla osoittamaan, minkälaista poliittista todellisuutta von der Leyen puheissaan luo (Paltridge, 2022, s. 36).

Aiempien lukujen analyysin perustella voidaan todeta, että von der Leyen nojaa viestintänsä kauttaaltaan eurooppamyönteiseen diskurssiin. Silloin, kun puheissa käsitellään

asioita, jotka ovat yhteiskunnassa hyvin, tämän kerrotaan olevan eurooppalaisen yhteistyön ansiota. Kun jokin puolestaan ei ole hyvin ja tilanne vaatii näin ollen muutosta, nimetään ongelman syyksi yhteistyön puute tai EU:n ulkopuolinen taho ja ratkaisuksi ehdotetaan yhteistyön lisäämistä. Koska eurooppamyönteisyys on Unionin tila -puheiden määrällisesti dominoivin ja lähes poikkeuksetta vaihtoehdottomana esiintyvä diskurssi, se voidaan nimetä aineistoni vallitsevaksi eli hegemoniseksi diskurssiksi (Jokinen & Juhila, 2016a, s. 80). Seuraava esimerkki (28) kuvastaa sitä, kuinka itsestään selvänä eurooppalaisen yhteistyön tarpeellisuutta aineistossani käsitellään.

(28) ”Tällaisessa maailmassa me haluamme elää. Maailmassa, jossa olemme moninaisuudessa ja vastoinkäymisten edessä yhtenäisiä. Jossa pyrimme yhteistyössä ylittämään erilaisuutemme ja auttamaan toisiamme vaikeina aikoina.” (Euroopan komissio, 2020)

Esimerkki (28) sijoittuu vuoden 2020 puheen loppuun, ja ”Tällaisessa maailmassa” viittaa siinä esiteltyihin politiikkatoimiin, jotka toteutuessaan johtavat sellaiseen yhteiskuntaan, jossa ihmiset von der Leyenin mukaan haluavat elää. Tässä yhteiskunnassa, joka viittaa Eurooppaan, ollaan yhtenäisiä hankaluuksista huolimatta ja tehdään yhteistyötä toisten auttamiseksi. Tämä tulevaisuudennäkymä esitetään vaihtoehdottomana: ”me” tarkoittaa eurooppalaisia, ja von der Leyen määrittää esimerkissä (28) koko tämän joukon toiveet yhtenä kokonaisuutena, jossa ei ole poikkeavia mielipiteitä. Ihmisten moninaisuus ja keskinäinen erilaisuus kyllä tunnustetaan, mutta nämä piirteet esitetään pikemminkin yhtenäisyyttä ja yhteistyötä lisäävinä kuin ristiriitoja luovina tekijöinä.

Koska poliittisella viestinnällä pyritään argumentoimaan, mitkä yhteiskunnalliset toimet ovat tarpeellisia, eurooppalaisen yhteistyön käyttäminen viestinnän premissinä sisältää ajatuksen sen toivottavuudesta ja hyödyllisyydestä (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 235). Pyrkimykset osoittaa tämä ajatus oikeaksi kielenkäytön välityksellä ovat näin ollen hegemonisen eurooppamyönteisen diskurssin tuottamis- ja uusintamisyriytyksiä (Jokinen & Juhila, 2016a, s. 88). Aineistossani eurooppamyönteisyyttä tuotetaan ja uusinnetaan paitsi esittämällä se vaihtoehdottomana, myös kuvailemalla sen hyötyjä. Vaikutelmaa eurooppalaisen yhteistyön tarpeellisuudesta tehostetaan kuvailemalla, mitä negatiivisia

seurauksia sen toteutumattomuudella olisi. Yhteistyön toteutuminen puolestaan on von der Leyenin mukaan sidoksissa EU:hun. Olen käsitellyt aineistoni eurooppamyönteisen diskurssin ilmentymiä tarkemmin luvussa 4.2.

Eurooppamyönteisellä diskurssilla on historialliset juurensa (ks. esim. luku 2.2.1), joihin von der Leyenin viestintä osittain pohjautuu. Vuosien 2020 ja 2021 puheiden välillä on kuitenkin diskursiivisia yhteyksiä ja eroja, jotka ovat temaattisesti rakentuneet suhteessa toisiinsa. Vuoden 2021 puheessa hyödynnetään vuoden 2020 puheesta sellaisia osia, jotka vahvistavat von der Leyenin viestin uskottavuutta. Seuraavissa esimerkeissä (29; 30) von der Leyen esittelee ensin vuonna 2020 ratkaisun koronapandemian aiheuttamien talousvaikutusten lieventämiseksi, ja viittaa seuraavaksi tähän ratkaisuun vuonna 2021.

(29) ”Kaiken tämän jälkeen emme voi pelkästään korjata ja elvyttää tätä hetkeä varten, vaan olemme päättäneet luoda paremman elämäntavan huomisen maailmaa varten. Tätä on Next Generation EU.” (Euroopan komissio, 2020)

(30) ”Vastasimme monen vuoden syvimpään globaaliin talouskriisiin yhdessä ottamalla käyttöön NextGenerationEU-välineen.” (Euroopan komissio, 2021a)

NextGenerationEU on EU:n rahoitusväline, jonka tarkoituksena on elvyttää unionin taloutta. Kuvaillemalla tätä tavoitetta esimerkeissä (29; 30) ensin ”paremman elämäntavan” luomisena ja vuotta myöhemmin vastauksena ”syvimpään globaaliin talouskriisiin” von der Leyen hyödyntää länsimaisen diskurssin vakiintunutta käsitystä talouden elinvoimaisuuden tärkeydestä (Gubernat & Rammelt, 2021, s. 252). Liittämällä puheidensa diskurssit toisiinsa ja osaksi laajempaa puhetapaa von der Leyen pyrkii legitimoimaan sano- maansa sekä diskurssien sisällä että niiden välillä osoittaen samalla, miten monimutkainen diskurssien ja vallan välinen suhde on (Jokinen & Juhila, 2016a, s. 87).

Kertomalla esimerkissä 30, kuinka esimerkissä 29 ehdotettu EU-toimi on tuottanut toivottua vaikutusta, von der Leyen legitimoii omaa sekä johtamansa komission asemaa. Tämä tapahtuu suhteessa laajasti tunnustettuun käsitykseen hyvästä asiantilasta (Chovanec, 2010, s. 62), joka tässä tapauksessa on elinvoimainen talous. Näin tehdessään von der Leyen luo poliittista todellisuutta, jossa EU:lla on valtaa tehdä politiikkaa, koska sen

asema on legitiimi ja päätökset linjassa yleisen mielipiteen kanssa (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 237). EU-toimien kuvailu positiivisessa valossa ja EU:n toimijuuden legitimointi ovat diskursiivisia prosesseja, jotka vahvistavat aineistossani eurooppamyönteisen diskurssin hegemonista asemaa. Näiden prosessien vakuuttavuutta luodaan yksinkertaistamalla EU-politiikkaa ja viittaamalla yleisiin käsityksiin hyvästä politiikasta (Jokinen & Juhila, 2016a, s. 91), kuten seuraavasta esimerkistä (31) ilmenee.

(31) ”Ratkaisemme taloutemme rakenteellisia ongelmia Espanjan työmarkkinauudistuksesta Slovenian eläkeuudistukseen tai Itävallan verouudistukseen.” (Euroopan komissio, 2021a)

Esimerkissä (31) viitataan yksinkertaistaen NextGenerationEU-välineellä tehtäviin taloudellisiin toimenpiteisiin. Puheessa ei kuitenkaan kerrota, miten mainittu talouden rakenteellisten ongelmien korjaus tapahtuu. ”Ratkaisemme” viittaa esimerkissä (31) EU:hun, joka von der Leyenin mukaan toteuttaa yleisen käsityksen mukaista hyvää politiikkaa eli tässä tapauksessa ratkoo talouden ongelmia. Von der Leyenin tapa antaa EU:sta kuva yhteiskunnallisten ongelmien ratkojana noudattaa EU:n korkeimpien toimijoiden diskursiivista strategiaa puolustaa eurooppalaista yhteistyötä, huolimatta siihen mahdollisesti kohdistuvasta kritiikistä (Rauh ja muut, 2018, s. 401). On myös huomionarvoista, että esimerkissä (31) EU:n positiivisia vaikutuksia tuottava toimintatapa kuvataan täysin varmasti onnistuvaksi. EU:n valta ja kyvykyys tehdä yhteiskunnallisia muutoksia kuvataankin Unionin tila -puheissa kiistattomaksi tosiasiaksi. Näin tehdessään von der Leyen luo EU:lle niin suuren totuusarvon, ettei millekään vaihtoehdoiselle diskurssille jää puheissa tilaa, vaan eurooppamyönteinen diskurssi näyttäytyy ainoana ja oikeana vaihtoehtona (Juhila, 2016, s. 146).

Unionin tila -puheiden institutionaalinen konteksti tukee komission puheenjohtajan valta-asemaa: tilanteessa, jossa vain yhdellä henkilöllä on valta puhua, hegemonista diskurssia ei päästä suoraan haastamaan (Jokinen, 2016, s. 180). Aiemman analyysini perusteella voidaan todeta, että von der Leyenin puheiden tausta-ajatuksena on hahmoteltavissa motiivi lisätä EU:n toimivaltaa. Koska valtasuhteet kuuluvat myös poliittisen viestinnän argumentaatioon (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 235), von der Leyen siis

yhtäältä esittää EU:n osana perustelua ja toisaalta pyrkii lisäämään samalla sen institutionaalista valtaa. Von der Leyenin puheiden valtasuhteet näyttäytyvät itsestäänselvyyksinä ja muuttumattomina niiden taustalla vaikuttavien institutionaalisten ja poliittisesti motivoituneiden diskurssikäytäntöjen takia (Jokinen & Juhila, 2016a, s. 99). Unionin tila-puheissa siis pyritään luomaan poliittista todellisuutta, jossa EU:lla ei ainoastaan ole valtaa, vaan sen lisääminen esitetään myös järkevänä vaihtoehtona (32).

(32) ”Tekkäämme Euroopasta vahva. Rakentakaamme maailma, jollaisessa haluamme elää.” (Euroopan komissio, 2020)

Euroopan vahvuudella viitataan esimerkissä (32) EU-maiden yhteistyön tuomiin hyötyihin, ja tähän von der Leyenin mukaan päästään hänen esittelemiensä EU-toimien avulla. Kun tätä näkemystä verrataan eurooppalaisessa mielipideilmastossa voimistuneeseen EU-kriittisyyteen von der Leyenin tulkinta maailmasta – jollaisessa hänen mukaansa ihmiset haluavat elää – asettuu ristiriitaiseen valoon. Esimerkiksi nationalismin kannattajat eivät kansallista päätöksentekoa painottavine asenteineen todennäköisesti halua elää maailmassa, jossa EU:n toimivalta kasvaa. Nationalismin kannattaja voisikin käyttää esimerkin (32) argumenttia perustellessaan, miksi kansallisen päätöksenteon painoarvoa tulisi lisätä ja EU:n valtaa vähentää. Euroopan vahvuus voisi tällöin syntyä esimerkiksi valtioista, jotka yksittäisinä toimijoina kykenisivät monikansallista päätöksentekoa tehokkaampaan politiikkaan, mikä puolestaan kuvaisi maailmaa, jossa ihmisten kerrottai-siin haluavan elää. Saman lausahduksen toisistaan eroavat viestinnälliset funktiot kertovat Euroopan käsitteen luonteesta diskursiivisena konstruktiona, johon von der Leyen muiden eurooppamyönteisen diskurssin käyttäjien tavoin yhdistää EU:n.

Euroopan ja EU:n diskursiivinen yhteen kietoutuminen heijastelee ajatusta vallan keskitämisestä: Euroopan tason politiikasta puhuttaessa on luontevaa puhua myös EU:sta, koska sitä varten EU on olemassa (Outhwaite, 2021, s. 6). Unionin kyky tehdä yhteistä politiikkaa muodostuu EU-toimielinten ja jäsenmaiden välisissä neuvotteluissa, joissa jälkimmäiset tasapainoilevat kansallisen ja eurooppalaisen edun ristipaineessa (Raunio & Saari, 2021, s. 10). Von der Leyenin puheissa jäsenmaita ja EU:ta ei kuitenkaan kuvata juurikaan tasavertaisina, vaan jäsenmaat näyttäytyvät joko eurooppalaista yhteistyötä

edistävänä apulaisina tai sitä haittaavina jarruina (ks. luku 4.1.2). Näin ollen Unionin tila-
-puheiden sisältämät valtasuhteet ovat EU:lle suosiollisia. Tämä herättää kysymyksen,
toimivatko puheet niiden kirjattujen tavoitteiden mukaisesti EU:n toimia avaavina vies-
tintätekoina vai onko niiden taustalla ajatus vankistaa EU:n diskursiivista valta-asemaa.
Von der Leyenin kuvailemassa poliittisessa todellisuudessa EU:n toimivalta kasvaa, mutta
jäsenmailla on mahdollisuus ohjata kehitystä halutessaan myös toiseen suuntaan. Tämän
suunnan olemassaolon mahdollisuutta von der Leyen ei puheissaan mainitse.

5 Päätäntö

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten Euroopan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen rakentaa ja ylläpitää eurooppamyönteistä diskurssia Unionin tila -puheissa. Puheiden kielellisiä keinoja tarkastelemalla pyrin osoittamaan, kuinka von der Leyen hyödyntää eurooppamyönteistä diskurssia perustellessaan johtamansa komission ja EU:n politiikkaa. Unionin tila -puheet ovat edellisen ja tulevan vuoden EU-toimien painopisteitä käsitteleviä tilannekatsauksia, joita komission puheenjohtaja pitää Euroopan parlamentin täysistunnoissa kerran vuodessa. Käytin tutkimusaineistonani vuosien 2020 ja 2021 puheiden suomenkielisiä tekstiversioita, jotka ovat julkisia ja vapaasti saatavilla verkossa.

Analysoin aineistoani sekä poliittisen että kriittisen diskurssianalyysin menetelmillä. Ensiksi tunnistin Unionin tila -puheista sellaiset diskurssikäytännöt, jotka rakentavat ja ylläpitävät politiikan diskursseja. Tunnistamani diskurssikäytännöt liittyvät kielenkäyttöön sosiaalisen todellisuuden rakentajana, rinnakkaisten merkityssystemien kirjoon ja kilpailuun sekä identifiointiin (Jokinen ja muut, 2016, s. 26). Analyysini osoitti, että kriiseillä ja kriisimäisillä ilmauksilla on aineistossani merkittävä rooli politiikkatoimien perusteissa. Von der Leyenin argumentaatio toistaa merkittävältä osin kaavaa, jossa ensin kuvaillaan yhteiskuntajärjestystä uhkaavaa kriisiä, mikä voi herättää kuulijassa tunteen, että kyseiselle ongelmalle on tehtävä jotain (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 236). Kriisin kuvailun jälkeen von der Leyen ehdottaa ratkaisuksi EU-tason politiikkatoimia, asettaen toimet samalla toivottavaan valoon. Näin tehdessään von der Leyen luo kielenkäytöllään poliittista todellisuutta, jossa Euroopassa on monia toimintaa vaativia ongelmia, joita EU on kykenevä ratkomaan.

Rinnakkaisten merkityssystemien kirjo ja kilpailu korostui diskurssikäytäntönä niissä aineistoni kohdissa, joissa von der Leyen määrittelee yhteisöjä. Analysoimani merkityssystemit kuvastavat diskursiivista eroa Euroopan ja muun maailman, EU-instituutioiden ja EU-jäsenmaiden sekä Euroopan komission ja parlamentin välillä. Määritellesään näitä

yhteisöjä von der Leyen nimeää tietyt tahot niihin kuuluviksi ja sulkee samalla toiset niiden ulkopuolelle. Jaottelu yhteisöön kuuluviin meihin ja ulkopuolisiin muihin toimii diskursiivisena tehokeinona (Hall, 1992, s. 49), ja von der Leyen liikkuu yhteisömääritelmien välillä tukeakseen viestiensä perustelua. Von der Leyen viittaa Euroopan käsitteellä EU:n instituutioihin, jäsenmaihiin ja niiden kansalaisiin painottaen Euroopan yhtenäisyyden tärkeyttä muun maailman muodostamien uhkien edessä. Kun aineistossani käsitelty aihe osoittaa eurooppalaisen yhteistyön epäonnistuneen, määrittellään meiksi EU-toimieliimet ja muiksi jäsenmaat, jotka ovat toiminnallaan estäneet yhteistyön onnistumisen. Euroopan komission ja parlamentin välille von der Leyen määrittelee eron kuvaillessaan toimielinten lainsäädännöllisiä tehtäviä ja kehuessaan niiden toimintaa, Unionin tila -puheiden institutionaalisten reunaehtojen mukaisesti (Dinan, 2016, s. 114).

Identifioinnin diskurssikäytännöllä von der Leyen rakensi analyysini perusteella eurooppalaista identiteettiä. Yhtäältä aineistossani kuvailtiin, minkälaisia ihmisiä eurooppalaiset ovat ja toisaalta perusteltiin eurooppalaisen identiteetin tärkeyttä. Von der Leyen nimeää eurooppalaisiksi EU:n kansalaiset, eivätkä kansallinen ja eurooppalainen identiteetti kilpaile aineistossani keskenään, vaan ne täydentävät toisiaan. Keskittyessään eurooppalaisten kuvailussa positiivisiin puoliin von der Leyen rakentaa kuvaa eurooppalaisuudesta toivottavana identiteettinä. Identiteetin tarpeellisuutta perustellaan ajatuksella eurooppalaisten asemasta maailman moraalisisina johtajina. Tämän käsityksen mukaan eurooppalaisuus velvoittaa tiettyihin toimiin, joihin kuuluvat muun muassa rauhan ja demokratian aatteiden edistäminen maailmassa (Machin & Meidert, 2021, s. 179).

Analyysini seuraavassa vaiheessa osoitin, kuinka yllä kuvatut politiikan diskurssit ilmentävät eurooppalaisen yhteistyön etuja korostavaa puhetapaa. Von der Leyenin mukaan Eurooppa on yhtenäinen maailmanpolitiikan johtohahmo, ja eurooppalaisuuden piirteitä kuvaillaan moraalisesti oikeiksi ja yhteiskunnan kannalta toivottaviksi. Euroopan yhtenäisyyttä rakennetaan osoittamalla yhteistyön aikaansaannoksia ja toisaalta maalaillemalla uhkakuvia siitä, mihin negatiivisiin seurauksiin yhteistyön epäonnistuminen voisi

johtaa. Euroopan tehtäväksi maailmanpolitiikan kentällä kerrotaan aineistossani Euroopan aseman puolustaminen suurvaltojen ristipaineessa, heikommassa asemassa olevien maiden auttaminen ja globaalien ongelmien ratkaisutyön johtaminen. Von der Leyen kuvaa näiden tehtävien kuuluvan itsestään selvästi EU:lle, mikä ylläpitää eurooppamyönteistä diskurssia normalisoimalla sen asemaa. Eurooppalaisten kerrotaan puolestaan olevan sellaisia ihmisiä, jotka auttavat toistensa lisäksi muutakin maailmaa, mikä tukee ajatusta yhtenäisestä ja maailmanlaajuisesti merkittävästä Euroopasta.

Jatkoin analyysiani osoittamalla, miten von der Leyen hyödyntää eurooppamyönteistä diskurssia argumentaationsa osana ja pyrkii legitimoimaan sen asemaa yhteiskunnassa. Von der Leyen kytkee eurooppamyönteisen diskurssin osaksi puheidensa argumentaatiota määrittelemällä EU:n toimijaksi, jolla on kykyä ja valtaa tehdä yhteiskunnassa tarvittavia politiikkatoimia. Aineistoni argumentaatio noudattaa poliittisen viestinnän tapaa, jossa ensin esitetään ongelma, jonka jälkeen järkeillään, mitä kyseisen ongelman ratkaisemiseksi on tehtävä (Fairclough & Fairclough, 2012, s. 110). Ongelmien ratkaisut sisältävät Unionin tila -puheissa poikkeuksetta EU-toimia, mikä on osoitus puheiden eurooppalaista yhteistyötä korostavasta luonteesta. Eurooppamyönteisen diskurssin aseman vahvistamiseen von der Leyen pyrkii puolestaan vetoamalla laajasti tunnustettuihin käsitteisiin hyvästä toimintatavasta, ilmentämällä eurooppalaisen yhteistyön positiivisia syy-seuraussuhteita sekä käyttämällä markkinointihenkistä kieltä.

Lopuksi analysoin vielä, minkälaisia valtasuhteita aineistostani on löydettävissä. Olin tehnyt aineistostani ennako-oletuksen, jonka mukaan Unionin tila -puheiden eurooppamyönteinen diskurssi on alistava suhteessa esimerkiksi kansallismieliseen diskurssiin. Tämä oletus osoittautui oikeaksi, sillä analyysini perusteella eurooppamyönteinen diskurssi esitetään puheissa itsestään selvänä ja vaihtoehdottomana ilmaisutapana. Näin ollen eurooppamyönteinen diskurssi saavuttaa aineistossani hegemonisen totuuden aseman (Jokinen & Juhila, 2016a, s. 75). Von der Leyenin luomassa poliittisessa todellisuudessa eurooppalainen yhteistyö on ainoa vaihtoehto, ja EU kuvataan tämän vaihtoehdon mahdollistavana voimana.

Tutkimustulokseni ovat linjassa aiemman tutkimuksen kanssa, jonka mukaan eurooppamyönteisyys kuuluu komission puheenjohtajan työidentiteettiin (Pansardi & Battegazzorre, 2018; Dinan, 2016). Von der Leyen myös käyttää korkean tason EU-poliitikoiden yleisesti hyödyntämää viestintästrategiaa, jossa EU:n toimivaltaa ja sen mahdollista kasvua puolustetaan avoimesti (Rauh ja muut, 2019, s. 401). Kun tuloksiani tulkitsee suhteessa Euroopassa yleistyneeseen EU-vastaisuuteen (Tan, 2021, s. 41), vaikuttaisi von der Leyen sivuuttavan EU-kritiikin keskittymällä viestinnässään yksinomaan EU:n yhteiskuntaa hyödyttäviin vaikutuksiin. EU-toiminnan mahdollisia varjopuolia ei Unionin tila -puheissa käsitellä, ja eurooppalaisen yhteistyön epäonnistuminen nimetään jonkin muun tahon – kuten EU:n jäsenmaiden tai unionin ulkopuolisten valtioiden – syyksi. Von der Leyen pyrkii siis käsittelemään EU:ta instituutiona mahdollisimman positiivisessa valossa.

Von der Leyenin kriiseihin keskittyvä ja markkinointihenkinen ilmaisutyyli vaikuttaa seuraavan linjaa, jossa komission edellinen puheenjohtaja Jean-Claude Juncker hyödynsi edeltäjänsä José Manuel Barrosoa enemmän markkinointihenkistä retoriikkaa ja esitti kunnianhimoisempia politiikkatoimia (Pansardi & Battegazzorre, 2018, s. 866). Nostamalla kriisit viestintänsä perustelun keskiöön ja tarjoamalla ratkaisuksi EU:n toimivaltaa lisääviä toimia tulkitseen von der Leyenin yrittävän jatkaa EU:n integraation kehityskulkua, jossa kriisit ovat usein johtaneet eurooppalaisen yhteistyön syventymiseen (Outhwaite, 2021, s. 7). Tämän tavoitteen viestiminen vaihtoehtottomassa eurooppamyönteisessä diskurssissa voi johtaa EU:sta käytävän julkisen keskustelun polarisaation syventymiseen, mikäli integraation vastustajat eivät hyväksy von der Leyenin esittämiä perusteluja legitimeiksi. Tutkimuksessani olisikin voinut kiinnittää enemmän huomiota siihen, mitkä ovat aineistoni diskurssien potentiaaliset yhteiskunnalliset seuraukset.

Diskurssianalyysi ei tutkimusmenetelmänä tuota tietoa siitä, miten hyvin tai huonosti von der Leyenin yritys legitimoida EU:n toimintaa vetosi unionin kansalaisiin. Unionin tila -puheiden vaikuttavuutta ei ole myöskään tutkittu. Koska puheet ovat kuitenkin merkittäviä EU-viestinnän tapahtumia ja niiden tarkoitus on vahvistaa EU:n demokraattisuutta, aiheen tutkimusta tulisi lisätä. Poliittisten puheiden sisällön saavuttaessa yleisön yhä

useammin median tai sosiaalisen median välityksellä (Kjeldsen, 2013, s. 22), voisi tutkimusta olla hedelmällistä suunnata esimerkiksi median tapaan käsitellä Unionin tila -puheita. Tämän tutkintalinjan merkittävyyttä tukee tieto siitä, että puheet nauttivat varsin laajaa medianäkyvyyttä EU-maissa (Euroopan parlamentti, 2021b).

Lähteet

- Brigevich, A. (2018). Regional identity and support for integration: An EU-wide comparison of parochialists, inclusive regionalists, and pseudo-exclusivists. *European Union Politics*, 19(4), 639–662. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1177/1465116518793708>
- Chovanec, J. (2010). Legitimation through differentiation. Teoksessa U. Okulska & P. Cap (toim.), *Perspectives in Politics and Discourse* (s. 61–82). John Benjamins Publishing Company.
- Didriksen, A. & Gjesdal, A. (2013). On what is not said and who said it. Teoksessa K. Fløttum (toim.), *Speaking of Europe. Approaches to complexity in European political discourse* (s. 85–110). John Benjamins Publishing Company.
- Dinan, D. (2016). Governance and Institutions: A More Political Commission. *Journal of Common Market Studies*, 54(S1), 101–116. <https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1111/jcms.12427>
- Euroopan komissio. (2021a). *Puheenjohtaja von der Leyenin puhe unionin tilasta 2021*. Noudettu 9.9.2021 osoitteesta https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/SPEECH_21_4701
- Euroopan komissio. (2021b). *Puheenjohtaja Ursula von der Leyenin puhe unionin tilasta*. Noudettu 17.1.2022 osoitteesta https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/state-union-addresses_fi
- Euroopan komissio. (2020). *Puheenjohtaja von der Leyenin puhe unionin tilasta parlamentin täysistunnossa*. Noudettu 9.9.2021 osoitteesta https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fi/SPEECH_20_1655
- Euroopan parlamentti. (2021a). *Euroopan unionin tilaa koskeva kysely 2021*. Noudettu 17.9.2021 osoitteesta <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/fi/beheard/eurobarometer/soteu-flash-survey>
- Euroopan parlamentti. (2021b). *Briefing: State of the Union address*. Noudettu 14.10.2021 osoitteesta [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/696204/EPRS_BRI\(2021\)696204_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/696204/EPRS_BRI(2021)696204_EN.pdf)

- Euroopan unioni. (2022). *EU:n päämäärät ja arvot*. Noudettu 2.2.2022 osoitteesta https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_fi
- Fairclough, I. & Fairclough, N. (2012). *Political discourse analysis: A method for advanced students*. Taylor & Francis Group.
- Fløttum, K. (2013). *Speaking of Europe. Approaches to complexity in European political discourse*. John Benjamins Publishing Company.
- Ford, P. (2019). *Ursula von der Leyen: The making of Europe's top leader*. Christian Science Monitor. <https://search-ebscohost-com.proxy.uwasa.fi/login.aspx?direct=true&db=afh&AN=139981774&site=ehost-live>
- Fotou, M. (2021). Identity and Migration: From the 'Refugee Crisis' to a Crisis of European Identity. Teoksessa A. Machin & N. Meidert (toim.), *Political Identification in Europe: Community in Crisis?* (s. 21–40). Emerald Publishing.
- Georgiou, M. (2017). Identity. Teoksessa L. Oulette & J. Gray (toim.), *Keywords for media studies* (s. 94–98). New York University Press.
- Gubernat, R. & Rammelt, H. (2021). "Vrem o țară ca afară!" How Contention in Romania Redefines State-Building through a Pro-European Discourse. *East European Politics and Societies*, 35(1), 247–268. <https://doi.org.proxy.uwasa.fi/10.1177/0888325419897987>
- Hall, S. (1992). Kulttuurisen identiteetin kysymyksiä. Teoksessa M. Lehtonen & O. Löytty (toim.), *Mitä on tekeillä? Esseitä vallasta, uusliberalismista ja monikulttuurisuudesta* (s. 49–105). Vastapaino.
- Hutter, S. & Kriesi, H. (2019). Politicizing Europe in times of Crisis. *Journal of European Public Policy*, 26(7), 996–1017. <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1619801>
- Innerarity, D. (2015). Images of Europe around the Crisis. *The European Legacy*, 20(1), 1–11. <https://doi.org/10.1080/10848770.2014.984981>
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). *Diskurssianalyysi: teorian, peruskäsitteet ja käyttö*. Vastapaino.

- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016a). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 75–104). Vastapaino.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016b). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö* (s. 267–310). Vastapaino.
- Jokinen, A. (2016). Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnotto-
muuspuheiden retoriikka. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.),
Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö (s. 179–211). Vastapaino.
- Juhila, K. (2016). Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispu-
heessa. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.), *Diskurssianalyysi:*
teorit, peruskäsitteet ja käyttö (s. 145–178). Vastapaino.
- Kaitatzi-Whitlock, S. (2007). The missing European public sphere and the absence of im-
agined European citizenship. *European Societies*, 9(5), 685–704.
<https://doi.org/10.1080/14616690701412814>
- Karlsson, M. & Åström, J. (2016). The political blog space: A new arena for political rep-
resentation? *New Media & Society*, 18(3), 465–483.
<https://doi.org/10.1177/1461444814543990>
- Kjeldsen, J. (2013). Speaking to Europe. Teoksessa K. Fløttum, *Speaking of Europe. Ap-
proaches to complexity in European political discourse* (s. 19–42). John Benjamins
Publishing Company.
- Koskinen, K. (2013). Social media and the institutional illusions of EU communication.
International Journal of Applied Linguistics, 23(1), 80–92. [https://doi-
org.proxy.uwasa.fi/10.1111/ijal.12018](https://doi-org.proxy.uwasa.fi/10.1111/ijal.12018)
- Krizsán, A. (2011). *"The EU is not them, but us!" The first person plural and the articula-
tion of collective identities in European political discourse*. Cambridge Scholars
Publishing.
- Kucharzewski, T. & Nicola, S. (2021). Identity and the Far-Right: People Talking About 'The
People'. Teoksessa A. Machin & N. Meidert (toim.), *Political Identification in Eu-
rope: Community in Crisis?* (s. 75–91). Emerald Publishing.

- Machin, A. & Meidert, N. (2021). *Political Identification in Europe: Community in Crisis?* Emerald Publishing.
- Magistro, E. (2010). The marketization of institutional discourse: The case of the European Union. Teoksessa U. Okulska & P. Cap (toim.), *Perspectives in Politics and Discourse* (s. 155–171). John Benjamins Publishing Company.
- Mayaffre, D. & Poudat, C. (2013). Quantitative approaches to political discourse. Teoksessa K. Fløttum, *Speaking of Europe. Approaches to complexity in European political discourse* (s. 65–84). John Benjamins Publishing Company.
- Moir, J. (2010). The language of political opinion. Teoksessa U. Okulska & P. Cap (toim.), *Perspectives in Politics and Discourse* (s. 237–254). John Benjamins Publishing Company.
- Nagel, M. & Peters, G. (2021). Identity and Representation: Representative Bureaucracy in the European Union. Teoksessa A. Machin & N. Meidert (toim.), *Political Identification in Europe: Community in Crisis?* (s. 161–178). Emerald Publishing.
- Okulska, U. & Cap, P. (2010). *Perspectives in Politics and Discourse*. John Benjamins Publishing Company.
- Outhwaite, W. (2021). Identity and Europe: Integration Through Crisis and Crises of Integration. Teoksessa A. Machin & N. Meidert (toim.), *Political Identification in Europe: Community in Crisis?* (s. 5–20). Emerald Publishing.
- Paltridge, B. (2022). *Discourse Analysis: An Introduction*. Bloomsbury Academic.
- Pansardi, A. & Battezzarri, F. (2018). The discursive legitimization strategies of the president of the commission: a qualitative content analysis of the State of the Union Addresses (SOTEU). *Journal of European Integration*, 40(7), 853–871. <https://doi.org.proxy.uwasa.fi/10.1080/07036337.2018.1482286>
- Piehl, A. (2005). *Eurooppalaisia ja Eurooppa-ongelmia*. Kotimaisten kielten keskus. Noudettu 10.10.2021 osoitteesta https://www.kotus.fi/nyt/kolumnit_artikkelit_ja_esitelmat/kuukauden_kielijuttu_%282003_2011%29/eurooppalaisia_ja_eurooppa-ongelmia
- Rauh, C., Bes, J. K. & Schoonvelde, M. (2019). Undermining, defusing or defending European integration? Assessing public communication of European executives in

- times of EU politicisation. *European Journal of Political Research*, 59(2), 397–423.
<https://doi.org/10.1111/1475-6765.12350> 23
- Raunio, T. & Saari, J. (2021). *Moninaisuudessaan yhtenäinen? Euroopan unionin suunta*. Gaudeamus.
- Sairinen, R. (2021). Ympäristöpolitiikka ja vihreä kehitys. Teoksessa T. Raunio & J. Saari (toim.), *Moninaisuudessaan yhtenäinen? Euroopan unionin suunta* (s. 76–99). Gaudeamus.
- Schuman, R. (1950). *Schuman declaration May 1950*. European Union. Noudettu 21.2.2022 osoitteesta https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59/schuman-declaration-may-1950_en
- Schäffner, C. (2010). Political communication: Mediated by translation. Teoksessa U. Okulska & P. Cap (toim.), *Perspectives in Politics and Discourse* (s. 255–278). John Benjamins Publishing Company.
- Seppänen, J. & Väliaverronen, E. (2012). *Mediayhteiskunta*. Vastapaino.
- Tan, E. (2021). Identity and Citizenship: The Search for a Supranational Social Contract. Teoksessa A. Machin & N. Meidert (toim.), *Political Identification in Europe: Community in Crisis?* (s. 41–60). Emerald Publishing.
- Torkki, J. (2006). *Puhe-valta*. Otava.
- Torkki, J. (2014). *Tarinan valta*. Otava.